

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фармацевтичної ботаніки та фармакогнозії

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за спеціальністю 226 Фармація, промислова фармація
спеціалізація 226.01 Фармація

на тему:

**МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ ЕКСТЕМПОРАЛЬНИХ КОСМЕТИЧНИХ ЗАСОБІВ НА
ОСНОВІ ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ**

Виконала:

здобувач вищої освіти VI курсу,
2 групи, медико-фармацевтичного
факультету, спеціальність
226 «Фармація, промислова фармація»,
спеціалізація 226.01 «Фармація»,
заочна форма здобуття вищої освіти
Юля ТУМКО

Керівник:

старший викладач кафедри
фармацевтичної ботаніки та
фармакогнозії,
кандидат фармацевтичних наук,
Сахацька Інна Михайлівна

Рецензенти:

- доцент закладу вищої освіти
кафедри фармацевтичної ботаніки та
фармакогнозії

ГОРОШКО Олександра Мар'янівна;

- асистент закладу вищої освіти
кафедри фармацевтичної ботаніки та
фармакогнозії

МАТУЩАК Марта Романівна

До захисту допущено

протокол № 10 від 04.02.2026

засідання кафедри фармацевтичної ботаніки та фармакогнозії

Завідувач кафедри _____ професор Олександр ЗАХАРЧУК

Чернівці – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	5
1.1. Теоретичні та нормативні аспекти використання лікарської рослинної сировини в екстемпоральній косметології	5
1.2. Характеристика екстемпоральних косметичних засобів	9
1.3. Асортимент екстемпоральних косметичних засобів на основі ЛРС	12
1.4. Аспекти маркетингового аналізу екстемпоральних косметичних засобів	14
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	20
2.1. Джерела інформації та об'єкт дослідження	20
2.2. Методи дослідження	20
2.3. Статистична обробка даних	20
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	21
3.1. Аналіз лікарських форм екстемпоральних косметичних засобів	22
3.2. Аналіз використання лікарської рослинної сировини в косметичній практиці	25
3.3 Використання обліпихи крушино видної у косметологічній практиці	27
3.4. Сегментація споживачів екстемпоральної косметики	29
3.5. Конкурентний аналіз на ринку косметики на основі ЛРС	31
РОЗДІЛ 4. АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ	34
Загальні висновки	35
Практичні рекомендації	37
Список використаних джерел	38
Додатки (1,2,3,4)	44

ВСТУП

Актуальність теми.

На сьогодні на фармацевтичному косметичному ринку спостерігається стійка тенденція до зростання попиту на натуральні косметичні засоби та косметичні засоби індивідуального виготовлення. Особливу увагу привертають препарати на основі лікарської рослинної сировини, оскільки вміст біологічно активних речовин дає можливість поєднати профілактичну, доглядову і лікувальну дію. Найбільш вагомого значення заслуговують препарати екстемпорального виготовлення, оскільки мають ряд переваг над альтернативними промисловими косметичними засобами, основними з яких є врахування індивідуальності, особливості шкіри, наявності дерматологічних проблем, персональній потребі споживача та ціновій політиці.

На сьогодні косметичні препарати загального вжитку промислового виготовлення мають значну кількісну перевагу асортименту косметичних засобів рослинного походження. А питання системного маркетингу аналізу екстемпоральної косметики на основі лікарської рослинної сировини залишається недостатньо вивченою. Обмежені дані щодо асортименту цінової політики, споживчих уподобань зумовлює необхідність проведення комплексного маркетингового дослідження у цьому напрямку. Проведення даного аналізу також дасть можливість направляти екстемпоральну рецептуру на збагачення косметичних засобів на основі лікарської рослинної сировини та розробку нових засобів. У зв'язку з цим проведення аналізу екстемпоральних косметичних засобів на основі лікарської рослинної сировини є актуальним з наукової та практичної точки зору і відповідає сучасним тенденціям розвитку фармацевтичної практики та аптечного виготовлення.

Метою дослідження є проведення комплексного маркетингового аналізу екстемпоральних косметичних засобів на основі лікарської рослинної сировини з метою оцінки їх асортименту, споживчих характеристик, конкурентного середовища та перспектив розвитку створення нових засобів в умовах фармацевтичного ринку України.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено вирішення такі завдання:

1. Проаналізувати наукові та нормативно-правові джерела щодо використання лікарської рослинної сировини у складі косметичних засобів.
2. Охарактеризувати основні класи лікарської рослинної сировини та біологічно активні речовини, що застосовуються в екстемпоральній косметології.
3. Дослідити асортимент екстемпоральних косметичних засобів на основі лікарської рослинної сировини.
4. Оцінити конкурентне середовище екстемпоральної косметики порівняно з промисловими косметичними засобами.
5. Визначити перспективи розвитку екстемпоральної косметики на основі лікарської рослинної сировини.

Об'єктом дослідження є фармацевтичний та косметичний ринок екстемпоральних косметичних засобів.

Предметом дослідження є асортимент, маркетингові характеристики, споживчі властивості та конкурентні особливості екстемпоральних косметичних засобів, виготовлених на основі лікарської рослинної сировини.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Останніми роками популярність косметичних засобів на рослинній основі зростає дедалі більше. Причиною тому, стає обізнаність споживача про довгострокову користь натуральних інгредієнтів для здоров'я. У міру зростання світового попиту на рослинну косметику багато країн все більше приділяють увагу розробці нових косметичних засобів на основі лікарської рослинної сировини. Таким чином, у цьому огляді зроблено спробу проаналізувати перелік широко використовуваних лікарських рослин у світовій рослинній косметичній промисловості. Метод дослідження полягає в оглядовому аналізі та носить описовий характер. Збір наукових статей проводився на базі електронних платформ як: Pub Med, Science Direct, Web of Science, Google Scholar, Scopus.

1.1. Теоретичні та нормативні аспекти використання лікарської рослинної сировини в екстемпоральній косметології

Актуальність даної тем зумовлена зростаючим інтересом до натуральної косметики та безпечних рослинних інгредієнтів, що підтверджується дослідженнями, які демонструють перевагу споживачів до екологічно чистих продуктів [1, 2, 3-6]. Використання лікарської рослинної сировини, наприклад, такої як подорожник, кропива, кульбаба та лопух дозволяє створювати ефективні та безпечні косметичні засоби. Адже використання лікарської рослинної сировини для створення косметичних композицій дозволяють розробити ефективні, екологічно чисті та доступні косметичні засоби з терапевтичними властивостями.

Косметичні трави – це косметичні засоби, які мають або, як стверджується, володіють лікувальними властивостями, з біоактивними інгредієнтами, що приносять медичну користь. Немає жодних юридичних вимог, які б доводили, що ці продукти відповідають їхнім заявам. Назва є поєднанням слів «косметика» та «фармацевтика». Косметичні трави - це місцеві гібриди косметики та фармацевтики, призначені для покращення здоров'я та

краси шкіри. Косметичні трави покращують зовнішній вигляд, доставляючи необхідні поживні речовини до шкіри.

Косметичні трави - це поєднання косметики та фармацевтичних препаратів, доповнених біологічно активними фітохімічними речовинами, які відповідають за терапевтичний ефект препарату [5]. Вони застосовуються лише місцево, наприклад, у вигляді кремів, мазей та лосьйонів.

В останні роки у світі спостерігається значне зростання інтересу до натуральної косметики, що пов'язано з підвищеною увагою до безпеки та екологічності використовуваних інгредієнтів [7]. Все більше споживачів обирають косметику, виготовлену з натуральних інгредієнтів, намагаючись уникати хімічно синтезованих речовин, які можуть викликати алергічні реакції та негативно впливати на шкіру. У цьому контексті особливе значення має розробка косметичних композицій на основі лікарської рослинної сировини. Наша країна багата на природні ресурси, зокрема рослини з лікувальними властивостями, які можна використовувати для створення ефективної та безпечної косметики [8].

Лікарські рослини, що ростуть в Україні, такі як подорожник, кропива, кульбаба та лопух, мають унікальні лікувальні та косметичні властивості [7]. Вони містять біологічно активні речовини, які позитивно впливають на шкіру, включаючи антиоксидантну, протизапальну, зволожувальну та регенеруючу дію. Численні дослідження підтверджують, що використання цих рослин у косметиці дозволяє створювати продукти, які не тільки доглядають за шкірою, але й сприяють її відновленню та захисту від негативних зовнішніх факторів [9].

Важливим аспектом створення косметики на основі лікарської та рослинної сировини є її екологічна безпека [7]. Натуральні компоненти легше сприймаються шкірою, вони менш токсичні, ніж синтетичні речовини, і, як правило, не мають шкідливого впливу на навколишнє середовище. У контексті зростаючої стурбованості станом навколишнього середовища та питаннями сталого розвитку, використання природних ресурсів для виробництва косметики стає все більш актуальним [8]. Це також сприяє зменшенню

використання хімічних інгредієнтів, багато з яких можуть забруднювати воду та ґрунт, а також негативно впливати на здоров'я людини при тривалому використанні [10].

Збір та використання лікарських рослин може стимулювати розвиток сільського господарства та створювати нові робочі місця, що, у свою чергу, позитивно вплине на економіку регіону [11]. Косметичні креми на основі лікарської та рослинної сировини є безпечнішими та ефективнішими для людини та навколишнього середовища порівняно з традиційними кремами, що містять синтетичні інгредієнти. Наразі обсяги виробництва натуральної косметики низькі порівняно із синтетичними продуктами [11, 12]. Однак, зі зростанням інтересу споживачів до екологічно чистих та безпечних продуктів, косметичні засоби на основі лікарської рослинної сировини можуть стати серйозними конкурентами на ринку.

Загалом, за даними медичних установ та дерматологів, алергічні реакції на косметику вражають приблизно 10-15% населення [13]. Найпоширенішими алергенами є синтетичні ароматизатори та консерванти, такі як парабени [14]. У косметичній промисловості значна кількість продуктів містить консерванти та ароматизатори.

Крем – це емульсія, система, що складається з двох незмішуваних фаз: води та олії, стабілізованих спеціальними речовинами, відомими як емульгатори [15]. Ці емульгатори допомагають поєднувати олії та воду, створюючи однорідну текстуру, що забезпечує ефективне нанесення та рівномірний розподіл продукту на шкірі. Активні інгредієнти косметики відіграють ключову роль в її ефективності та цілеспрямованості на шкіру [15, 16]. Гліцерин – це природний зволожувач, який притягує вологу з навколишнього середовища та утримує її у верхніх шарах шкіри. Гліцерин допомагає підтримувати рівень зволоження, роблячи шкіру м'якою та еластичною [15]. Антиоксиданти: вітамін А (ретинол) - відомий своєю здатністю прискорювати регенерацію клітин та покращувати текстуру шкіри. Він допомагає боротися з ознаками старіння, такими як зморшки та втрата еластичності. Вітамін Е - потужний антиоксидант, який захищає клітини шкіри

від вільних радикалів та пошкоджень навколишнього середовища. Він також має зволожуючі властивості та сприяє загоєнню шкіри. Вітамін С - відомий своєю здатністю освітлювати шкіру та зменшувати пігментацію. Він сприяє синтезу колагену, що допомагає покращити еластичність і тонус шкіри, а також захищає від оксидативного стресу [15, 16].

Рослинні екстракти використовуються завдяки їхнім протизапальним властивостям. Рослинні екстракти (наприклад, алое вера, ромашка) мають заспокійливу та протизапальну дію, зменшуючи подразнення та почервоніння шкіри [17, 18-20].

Переваги рослинної косметики [21]:

- зменшує ризик несприятливої реакції та не має негативних симптомів;
- легко вбирається у волосся та шкіру;
- має кращу переносимість та прийняття пацієнтами;
- діє як відновлюване джерело ліків;
- широка доступність, особливо в країнах, що розвиваються, таких як Індія;
- ефективний у невеликих порціях порівняно з промисловими косметичними засобами;
- екстракти рослин зменшують об'єм косметики та забезпечують відповідні фармакологічні результати;
- легкодоступна та представлена у великому асортименті та кількостях;
- менш дорога.

Недоліки рослинної косметики [2]: інтерес до рослинних засобів зростає порівняно повільніше, ніж до алопатичних ліків; складно надати приємний запах; наявність рослинних засобів обмежена; виробничі процеси є трудомісткими та заплутаними. І жодна фармакопея не описує певний метод чи засоби, які можуть використовувати будь-які продавці натуральної косметики.

Таким чином, створення косметичних композицій на основі лікарської та рослинної сировини є перспективним напрямком, що поєднує як науковий, так і практичний інтерес.

1.2. Характеристика екстемпоральних косметичних засобів

Більшість аптек європейських країн виробляють лікарські засоби. В Україні також спостерігається тенденція до збільшення кількості аптек, що виготовляють лікарські засоби. Цей напрямок є актуальним у виробництві косметичних лікарських форм, оскільки лікарські засоби, виготовлені екстемпорально, забезпечують індивідуальний підхід до кожного пацієнта [22].

Незважаючи на те, що існує багато промислово виготовлених ліків, препарати для екстемпорального приготування все ще займають свою нішу в дерматології. У кількох країнах дерматовенерологи є одними з найбільших спеціалістів з екстемпорального призначення ліків. Щоб підвищити якість екстемпоральних ліків і косметичних засобів та мінімізувати ризики для безпеки пацієнтів, кілька країн, наприклад, Німеччина та Сполучені Штати Америки (США), створили стандартизовані монографії екстемпоральних препаратів. Латвія, на відміну від цих країн, не має офіційно затверджених стандартизованих монографій екстемпоральних препаратів [22, 23, 24, 25].

Регулювання та ліцензування косметичних засобів, що містять рослинні екстракти.

Процес реєстрації космецевтичних препаратів має бути простішим, ніж у випадку з фармацевтичними препаратами, такими як таблетки. Звичайно, згідно з належною клінічною практикою (GCP), необхідні клінічні дослідження з адекватними результатами, щоб продемонструвати передбачувану активність космецевтики для лікування конкретного незначного захворювання або «стану» шкіри, і має бути гарантія того, що дотримано вимог безпеки та немає очікуваних побічних ефектів [28]. У Сполучених Штатах підклас фармацевтичних препаратів (космецевтики) реєструється так само, як і безрецептурні продукти. Гучна судова тяжба щодо регуляторного маркування місцевого міноксидилу для лікування чоловічого облісіння призвела до аргументу, що те, чи є продукт косметичним засобом, чи ліками, визначається його лікувальною дією, а не станом, який він призначений для лікування (нормальна чи хвора шкіра) [28].

Екстемпоральне приготування косметичних засобів є одним з видів діяльності, що становить найбільший ризик [1]. Помилки при екстемпоральному приготуванні можуть бути допущені на будь-якому етапі, починаючи від призначення косметичних засобів до видачі конкретному споживачу. Одна з найнебезпечніших помилок пов'язана з неправильними розрахунками та мікробіологічним забрудненням, що може призвести до погіршення стану шкіри, індивідуальних алергічних реакцій і навіть смерті пацієнта. Описані випадки, коли кінцевий приготований препарат не містив активного інгредієнта або містив неправильний активний інгредієнт чи допоміжні речовини, або він був упакований у неправильну упаковку. Важливо зазначити, що фізико-хімічні проблеми, недотримання інструкцій з приготування або неправильна технологія приготування екстемпоральних косметичних засобів можуть призвести до небажаного осадження або неоднорідного змішування [22].

Рослинна сировина повинна пройти значний рівень хімічної обробки, перш ніж бути включеними до космецевтики, і цей процес має значний вплив на біологічну цінність рослини. Джерело рослинної сировини є найважливішим аспектом, який слід враховувати при біологічному використанні трави, оскільки вона включається до складу рослинного продукту, що містить космецевтичний засіб, адже кожна частина рослини може містити різноманітні хімічні сполуки та молекули. Крім того, до інших важливих вимог належать умови розвитку, такі як структура ґрунту, доступність води, погодні умови, стрес рослин та умови збору, включаючи час від моменту збору врожаю, час транспортування зібраної сировини, догляд за нею протягом транспортування, умови зберігання перед збором та підготовка екстракту трави та, зрештою, готового продукту. Також, під час вибору рослинної сировини необхідно враховувати інші фактори або природні елементи, які можуть суттєво вплинути на розчинність, стабільність, біологічну доступність, фармакокінетику, фармакологічну активність та токсичність [14].

Дроблення, подрібнення, розмелювання, кип'ятіння, дистиляція, пресування, сушіння або обробка розчинниками - це методи, що

використовуються для отримання галенових екстрактів з листя, коренів, кінцевих продуктів, ягід, стебел, гілочок, кори та рослин. У більшості випадків рослинну сировину нагрівають або упорядковують для екстракції ефірних олій чи інших дистилятів, які можна легко включити до складу косметичного продукту. Однак певні фізіологічно активні молекули можуть бути розірвані або змінені в результаті цієї обробки. Кінцевими продуктами є олія, віск, сік, настоянка, відвар, чай, настій та/або порошки, які згодом перетворюються на засоби для місцевого застосування, такі як розчини, гелі, лосьйони, мазі та пасти. Деякі з цих препаратів використовуються так само, як примочки, компреси та припарки.

Відновлювальні рослинні компоненти зазвичай постачаються в невеликих, сублікувальних кількостях у складі косметичних трав. Рослинні компоненти містять багато енергійних добавок з різною розчинністю, полярністю та цілющими фокусами, що ускладнює їх транспортування по слизово-шкірній поверхні [5, 6].

Лікарська рослинна сировина є життєво важливою в косметичних засобах завдяки своїм біоактивним сполукам (поліфенолам, флавоноїдам тощо), які мають антиоксидантні, протизапальні, антимікробні та зволожувальні властивості, природним чином покращуючи здоров'я шкіри/волосся. Поширені приклади включають: алое вера, зелений чай, календулу, розмарин, хну та куркуму, які використовуються в кремах, лосьйонах, засобах для волосся тощо, задовольняючи вимоги екологічно чистого, ніжного та ефективного догляду за шкірою.

Перед приготуванням екстемпорального рецепту потрібно оцінити, чи буде приготований склад фізично, хімічно та мікробіологічно стабільним протягом усього терміну придатності [25]. Відсутність належних досліджень призводить до додаткових загроз, пов'язаних з екстемпоральними косметичними засобами, наприклад, помилки у рецептурі або перевищення чи недосягнення терапевтичної концентрації активних інгредієнтів [25, 29]. Кількість активних інгредієнтів є важливою для стабільності приготовленої лікарської форми. Екстемпоральні косметичні засоби, в яких поєднуються

кілька активних інгредієнтів, важко оцінити, і важко забезпечити якість лікарської форми; тому рекомендується поєднувати два або більше активних інгредієнтів лише у виняткових обґрунтованих випадках [2].

Для підвищення якості приготованих косметичних засобів та мінімізації ризиків для безпеки пацієнтів кілька країн, наприклад, Німеччина та Сполучені Штати Америки (далі – США), створили стандартизовані монографії на приготовані рослинні косметичні засоби. Ці монографії були розроблені на основі раціонального обґрунтування в публікаціях і гарантують стабільність приготованих косметичних засобів протягом зазначеного терміну придатності, якщо дотримуються технології приготування, зазначених умов зберігання та правильного пакування, описаних у монографіях [29].

Екстемпоральні рецепти є однією зі складових фармацевтичного ринку в європейських країнах із сучасною розвинутою економікою. Виготовлення лікарських засобів в аптеках - це складна та відповідальна діяльність, що корениться в історичних традиціях. Екстемпоральні формули задовольняють конкретні потреби окремих пацієнтів з урахуванням їхніх особистих особливостей [30]. Останнім часом в Україні, з розширенням асортименту готових лікарських засобів (ГЛЗ), спостерігається тенденція до зниження конкурентоспроможності екстемпоральних лікарських форм. В результаті рецепти спрощуються, а асортимент готових лікарських засобів скорочується. Постійна конкуренція між іноземним фармацевтичним виробництвом та фармацевтичним виробництвом в Україні не сприяє позитивному розвитку фармацевтичної галузі [29,30]. Аналіз міжнародного досвіду показує, що іноземні колеги застосовують раціональний та економічно вигідний підхід до рецептури. Важливо, що існує широка державна підтримка не лише медичних та фармацевтичних фахівців, але й пацієнтів.

1.3. Асортимент екстемпоральних косметичних засобів на основі ЛРС

Лікарська рослина сировина посідає одне із провідних місць при створенні косметичних засобів природного походження завдяки широкому місту біологічно активних речовин, що чинять багатofакторний вплив на шкіру. Використання лікарської рослинної сировини у складі косметичних

засобів зумовлює кілька напрямків, а саме профілактичний лікувальний і доглядовий. У косметистологічній практиці використовують різні морфологічні групи лікарської рослинної сировини та практично всі частини лікарської рослини (табл.1).

Таблиця 1

РОСЛИННА СИРОВАНА У КОСМЕТИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

№п/п	Частина ЛРС	БАР	Джерело сировини
	Листя (Folia)	флавоноїди, фенольні кислоти, хлорофіл	шавлія, кропива, кульбаба, подорожник
	Квітки (Flores)	ефірні олії, флавоноїди, каротиноїди	ромашка, календула, липа
	Трава (Herba)	комплексна дія завдяки поєднанню кількох груп БАР	череда, звіробій
	Корені та кореневища (Radices et Rhizomata)	інулін, сапоніни, тритерпеноїди	кульбаба, солодка, лопух
	Плоди та насіння (Fructus et Semina)	жирні олії, вітаміни, антиоксиданти	шипшина, обліпіха, виноград
	Кора (Cortex)	дубильні речовини та фенольні сполуки	дуб, верба

Біологічна активність косметичних засобів на основі ЛРС зумовлена наявністю таких основних груп БАР [31]:

- Флавоноїди – потужні антиоксиданти, що зменшують ушкодження клітин шкіри вільними радикалами, зміцнюють капіляри, знижують запальні реакції;
- Поліфеноли та фенольні кислоти – проявляють фотопротекторні, антимікробні та протизапальні властивості;
- Ефірні олії – забезпечують антисептичну, дезодоруючу, себорегулюючу та ароматерапевтичну дію;
- Сапоніни – підвищують проникність біологічних мембран, покращують мікроциркуляцію, сприяють очищенню шкіри;

- Слизові речовини та полісахариди – зволожують, утворюють захисну плівку, зменшують подразнення;
- Дубильні речовини (таніни) – мають в'язучу, протизапальну та себорегулюючу дію;
- Вітаміни та каротиноїди – стимулюють регенерацію, покращують бар'єрну функцію шкіри.

ЛРС має багатокомпонентний склад, що дає змогу забезпечувати комплексний косметологічний ефект. Антиоксидантна дія проявляється завдяки наявності флавоноїдів, поліфенолів і каротиноїдів, які нейтралізують вільні радикали та сповільнюють процеси фотостаріння шкіри. Протизапальна дія реалізується за рахунок ефірних олій, флавоноїдів і дубильних речовин, що знижують набряк, гіперемію та подразнення, особливо при чутливій та проблемній шкірі. Регенеруюча дія зумовлена наявністю полісахаридів, вітамінів та тритерпенових сполуки, які стимулюють проліферацію клітин, сприяють загоєнню мікропошкоджень і відновленню шкірного бар'єра. Себорегулююча дія проявляється за рахунок сапонінів, ефірних олій та танінів, які нормалізують функцію сальних залоз, зменшують жирність шкіри та прояви акне.

Отже, лікарська рослинна сировина є багатим джерелом біологічно активних речовин різної хімічної природи, що забезпечують широкий спектр косметологічних ефектів — від антиоксидантного та протизапального до регенеруючого й себорегулюючого. Така поліфункціональність зумовлює доцільність використання ЛРС як активної основи екстемпоральних косметичних засобів та створює передумови для індивідуалізації рецептур у фармацевтичній практиці.

1.4. Аспекти маркетингового аналізу екстемпоральних косметичних засобів

З розвитком суспільства проблема забезпечення якості життя населення стає дедалі актуальнішою. Здоров'я, зокрема здоров'я шкіри, та зовнішній вигляд, задоволення власною зовнішністю є важливими складовими психологічного стану багатьох людей [32-34]. Тому аптеки по всьому світу все

частіше вводять до свого асортименту, поряд з лікарськими засобами, косметичну та лікувальну косметику. Загалом, тема вітчизняної косметики на даний момент дуже популярна. Ще років п'ять тому в Україні було близько 10 виробників косметики, зараз великих виробників не так багато, а дрібних сотні [37-37].

Сьогодні косметику розглядають у двох аспектах, а саме - як складову медичного обслуговування населення з точки зору медицини, та косметику як таку. Водночас косметика, до якої належать лікарські засоби, які вирішують дерматологічні проблеми. В Україні поступово зростає попит на так звані «продукти для покращення якості життя», а саме, збільшення обсягів продажів косметики в Україні склало 23%, тоді як збільшення обсягів продажів лікарських засобів - лише 6,7%. На той час асортимент аптек складався переважно з лікарських засобів на 95-98%. Сьогодні частка цієї категорії становить 80%, товарів категорії «парафармацевтика» - 20%, включаючи сегмент косметики - 5% [35, 38].

Наразі фармацевти розглядають категорію товарів «косметика», що продається в аптеках, як важливу складову асортименту, яка характеризується вищою валовою націнкою порівняно з лікарськими засобами, що значно покращує фінансові результати аптек.

Косметика, що продається в аптеках, - це різноманітні продукти, призначені для специфічного догляду та корекції патологічного стану шкіри та її косметичних дефектів [39, 40]. Така косметика продається переважно в аптеках. В останні роки сегмент аптечної косметики був визначений як один з найбільш швидкозростаючих сегментів світового фармацевтичного ринку. Метою цього дослідження є проведення маркетингового дослідження ринку продажів аптечної косметики в Україні та його аналіз.

Фармацевтичне компаундування включає комбінування, змішування, розведення, реконструкцію або зміну лікарської речовини/нерозфасованої лікарської речовини для створення косметичних засобів, адаптованих до індивідуальних потреб клієнта. Поєднання різних рослинних компонентів у функціональний косметичний засіб - це ціле мистецтво чи наука.

Екстемпоральні препарати готуються спеціально для окремого клієнта для негайного використання та можуть включати модифікації комерційно вироблених продуктів, такі як приготування продукту з окремих сировинних матеріалів [28].

Чим же пояснюються сучасні тенденції до популяризації екстемпоральних косметичних засобів на основі лікарської рослинної сировини? Косметичні засоби масового споживання - малий ефект за доступні гроші. Про продукцію mass-market багато говорити не має сенсу, тому що надокучлива реклама вже встигла все розповісти і уявити косметику такого класу в найяскравіших фарбах. Але ж не все так райдужно та багатообіцяюче, як показано у гарних буклетах.

Масове виробництво косметичних засобів передбачає великі партії та обсяги з метою поставок у великі торгові центри, аптеки, супермаркети та косметичні магазини, а також для поширення представниками мережевого маркетингу [41,42]. Мережі - магазини та маркети, до яких мають зайти виробники - виставляють свою низьку вартість закупівлі. Відповідно, ціна має бути доступною пересічному споживачеві, який захоче купити цю продукцію тут і зараз. У такому разі виробнику немає сенсу вкладати серйозний бюджет в інноваційні розробки, тривалі клінічні дослідження та дорогі компоненти. Адже все має свою ціну: за кожною інновацією стоїть праця тисяч фахівців та пошук можливостей у найдорожчих компонентах. Але представлені в масовому споживанні засоби мають досить середню якість і часто - низьку ефективність, адже вони розроблені за традиційними, часом застарілими, технологіями і не вирішують косметологічну проблему, а лише маскують її прояви на невеликий термін. Подібна продукція непогано підходить для щоденного догляду, допомагає тимчасово усунути незначні проблеми шкіри за умови комплексного підходу (прийняття вітамінів, відвідування косметолога, молодого віку, відсутності серйозних проблем зі шкірою, волоссям, тощо).

Для того, щоб утримати потенційного клієнта і підштовхнути його до здійснення покупки необхідно залучати певні маркетингові інструменти. Для аптек це питання досить складне, особливо з урахуванням обмежень, що

накладаються цим форматом торгових точок на категорію «косметичні засоби». Щоб потрапити в асортимент аптечних мереж, косметичні засоби повинні відповідати наступним вимогам [35]:

1. Унікальність косметичної лінійки з чіткими, ясними, зрозумілими УТП (унікальними торговими пропозиціями). Це завдання бренд-маркетингу і від цього залежать ті методи просування, які будуть використовуватися в торговій точці. Для аптек властивості продукту та «меседж» (основне посилання, девіз бренду) повинні, звичайно ж, бути на тему лікування, реабілітації, корекції, профілактики недоліків та проблем зі здоров'ям, шкірою.

2. Для просування косметики важлива підтримка профільних спеціалістів продуктової лінійки. Потрібні не лише різні сертифікати, як ECOCERT, NaTrue, BDIH та інше, а й підтримка реальних споживачів, наявність відгуків та рекомендацій конкретного продукту.

3. Ексклюзивність бренду для аптечного сегменту. Немає жодної користі в просуванні в аптеці косметики, що продається у сусідньому гіпермаркеті. Інвестиції у просування будуть у цьому випадку працювати на підвищення продажів у торговій точці, що запропонувала кращу ціну. У цьому випадку не тільки не вдасться сприяти розвитку відносин з аптекою, але й зіпсується імідж аптеки (те саме, але дорожче, ніж у сусідів).

4. Наявність достатнього виставкового простору для вашої лінійки. Немає нічого гіршого, ніж спроба вмістити на 30 см поличного простору 20 асортиментних позицій товару. Усі домовленості, бюджети, способи контролю, мають сприяти тому, щоби продукція займала місце, визначене для неї стандартами мерчендайзингу.

5. Привернення уваги до товару на точці продажу. Значним сигналом, що аптека може бути успішною в просуванні косметики, може бути те, що для категорії виділені окремі полиці та є фармацевт або консультант, що спеціалізуються на парафармації та/або косметиці. Але це звісно тягне за собою більш значні інвестиції у просування косметики. Фармацевтичні компанії та лідери космецевтики встановили досить високий поріг входу в аптечний

сегмент для нових гравців, своїми великими та регулярними інвестиціями у розвиток дистрибуції та стимулювання збуту своїх продуктів.

Виходячи з вищевказаного, видно, що для компанії, що бажає потрапити в настільки бажаний фарм-сегмент ринку з його приголомшливою дистрибуцією і не менш сильною експертністю і високим ступенем довіри з боку споживача, доведеться зіткнутися з низкою труднощів, і для попадання у високий сезон зі своїми новинками краще заздалегідь потурбуватися. Але, якщо ці перепони щодо введення товару подолано, то тепер необхідно зробити все можливе для виправдання своєї присутності на аптечній полиці і постаратися повернути кошти, вкладені у розвиток фарм-напрямку за рахунок грамотного просування косметики у цьому роздрібному сегменті.

За останні роки в асортименті аптек значно збільшилася частка лікувальної косметики. Однією з причин розвитку цієї категорії є відтік покупців з масмаркету, що також підтверджує пошук покупцем коштів для догляду з профілактичним та лікувальним ефектом. Це стосується не лише догляду за обличчям, а й за волоссям та тілом. Розвивати цей сегмент допомагає проведення навчальних програм для персоналу аптек (як очно, так і дистанційно), під час яких відбувається ознайомлення з особливостями певних продуктів, а також навчання техніки продажів.

Для цієї категорії товарів у мережі застосовуються такі промомеханізми: крос-продажу (з медикаментозною групою, усередині категорії, з категорією косметики); спеціальні пропозиції всередині програми лояльності (нарахування підвищених бонусів за певний період у межах комплексної купівлі). Значно впливає на збільшення обсягу продажу парафармацевтики та косметики грамотний мерчандайзинг даних категорій — розміщення їх у зоні суміжних потреб, використання зручної навігації та якісного оформлення зони вибірки (наприклад, підсвічування шаф із лікувальною косметикою) [41]. Ефективний вплив на розвиток категорії також надають спеціальні заходи: консультації в аптеці, діагностика стану шкіри та волосся, тощо.

Екстемпоральні препарати залишаються життєво важливою фармацевтичною послугою, яка продовжує забезпечувати ключові групи

пацієнтів доступом до ліків, що рятують життя, незважаючи на розвиток комерційного виробництва косметологічних засобів та широку доступність сучасних засобів. Однією з переваг екстемпоральних препаратів над комерційними є їхня гнучкість для індивідуальних потреб. Більше того, вони мають першорядне значення у випадках, коли люди чутливі до інгредієнтів комерційно доступних продуктів, і навіть вони можуть стати єдиним способом отримати догляд чи лікування, яке косметологічні компанії вважають недостатньо прибутковим [41].

В сучасній космецевтиці особлива увага приділяється цифровим трансформаціям, включаючи впровадження штучного інтелекту, аналітики великих даних, хмарних обчислень, блокчейн-технологій та Інтернету у процеси розробки, виробництва, тестування та дистрибуції ліків [43,44,45]. Зазначається, що ці інструменти значно прискорюють цикли розробки, підвищують точність прогнозування ефективності та оптимізують витрати.

Інноваційний маркетинг у галузі виробництва косметичних засобів на основі рослинної сировини є головним чинником підтримки конкурентоспроможності косметологічних компаній у сучасному глобалізованому світі, де технологічні інновації, зокрема великі дані (BigData), штучний інтелект (AI) та персоналізована медицина, відіграють вирішальну роль у трансформації ринку [46]. Однак використання цих технологій у маркетингових стратегіях ставить перед галуззю низку нових викликів, серед яких інтеграція інновацій у маркетингові комунікації, пристосування до швидко мінливого середовища та забезпечення дієвої взаємодії з кінцевими споживачами. Невирішеною проблемою є створення моделей маркетингової стратегії, яка б ефективно поєднувала традиційні методи з інноваційними підходами в умовах стрімкого розвитку технологій.

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Джерела інформації та об'єкт дослідження

Об'єктом дослідження була номенклатура лікарських засобів рослинного походження, які використовуються у косметичній практиці. Матеріалом для аналізу слугували:

- офіційні реєстри Міністерства охорони здоров'я України;
- електронні каталоги аптечних мереж
- наукові публікації та фармакологічні довідники;
- інформація з сайтів виробників лікарських засобів.

2.2. Методи дослідження

Дослідження здійснювалося з використанням комплексного маркетингового підходу, який включав:

Класичний маркетинговий аналіз асортименту

- систематизація препаратів за видами лікарських рослин;
- класифікація за формою випуску;
- визначення виробника та країни походження;

Фармакологічний аналіз

- визначення активних речовин та їх фармакологічних властивостей;
- аналіз основних механізмів дії;
- оцінка додаткових ефектів.

Аналітична систематизація даних

- формування таблиць та діаграм для наочного порівняння препаратів;

Сегментація споживачів екстемпоральної косметики

- За віком, статтю, типом шкіри
- За косметологічними проблемами
- За рівнем доходів і мотивацією вибору

2.3. Статистична обробка даних

Отримані результати були опрацьовані за допомогою стандартних методів описової статистики.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Український ринок у 2025 році продемонстрував зростання як в грошовому так і натуральному показниках за роздрібною формою діяльності [47]. Однак зафіксовано зменшення реалізації косметичних засобів, що відображає вплив цінових факторів та соціальний стан населення. Косметичний сегмент є чутливим до купівельної спроможності та каналу збуту. Однією із причин є висока конкуренція національних продуктів із імпортними брендами.

Натомість світова практика показує помірне зростання косметичного асортименту [48], за підсумками 7 місяців 2024 р. продажі зросли на +20,7% у гривні, +12,2% у доларах США, а в упаковках +7,5% порівняно з аналогічним періодом 2023 року.

Одночасно дерматологічна косметика виходить за межі екстемпоральної рецептури і аптеки частіше розвивають власні торговельні марки [49]. У наукових публікаціях часто косметичні засоби описується як проміжні між лікарськими засобами та звичайною косметикою особливо це стосується дерматологічної косметики.

Однак, слід зазначити що споживчий попит у косметичному сегменті більше направлений на безпечні формули та продукти рослинного походження, а Україна займає позицію щодо зростання інтересу до екокосметики та розширені таких продуктів. Екстемпоральна косметика в аптеці за індивідуальним замовленням займає нішову позицію в межах аптечного сегменту. Її основна перевага персоналізація складу з урахуванням типу шкіри, віку, алергічних реакцій, дерматологічних проявів та конкретних запитів. Попит на рослинні косметичні засоби зумовлені поширенням концепції натуральності екологічності, які мінімізують синтетичні інгредієнти, що дає можливість зменшити алергічне навантаження. Використання лікарської рослини і сировини, яка має комплексну дію, а саме протизапальну, антиоксидантну, регенеруючу є актуальним для догляду за чутливою чи проблемною шкірою, а також віковою шкірою. Тому можна вважати що

натуральна фітокосметика поступово переходить до стабільного аптечного асортименту.

З маркетингової точки зору експериментальні засоби розглядається як «преміум сервіс», тобто пропозиції аптеки індивідуального підходу, яка носить більше лояльний та індивідуальних підхід, ніж масштабний продаж [50,51].

Наразі як естемпоральна косметика займає обмежену позицію однак є стратегічною важливою в структурі косметичного ринку України. Екстемпоральні косметичні засоби не можуть конкурувати із мас-маркетами або серійною аптечною косметикою за обсягом реалізації. Однак її використання ґрунтується на професійності фармацевтичної консультації, що сприяє підвищенню довіри клієнта до аптечного закладу.

3.1. Аналіз лікарських форм екстемпоральних косметичних засобів

Першим етапом нашого дослідження стало провести аналіз асортименту екстемпоральних косметичних засобів на основі ЛРС [52].

Асортимент екстемпоральних косметичних засобів, які виготовляють в умовах аптеки на основі лікарської рослинної сировини характеризується різними формами (додаток 1). Обсяг і вибір лікарських форм зумовлюється фізико-хімічними властивостями компонентів та шляхом застосування. Найбільш поширеною формою є креми які займають основну позицію та високою споживчу увагу (таблиця 2). Креми на основі лікарської рослинної сировини забезпечують поєднання зволожувальної, живильної, захисної, лікувальної та профілактичної дії. Поєднання широкого спектру біологічно активних речовин, які є у лікарській рослинній сировині, дозволяють застосовувати по догляду за всіма типами шкіри, а також чутливою шкірою і можуть мати у своєму складі антивіковий і регенеруючий аспект.

Мазі мають більш щільну консистенцію та підвищений вміст ліпофільної основи, що зумовлює пролонговану дію. В косметичній практиці мазі використовують переважно для догляду за проблемною шкірою, при наявності подразнень, тріщин, сухості або запальних елементів. Завдяки високій концентрації рослинних екстрактів мазі забезпечують виражений протизапальний і регенеруючий ефект.

Лосьйони та тоніки відносять до рідких лікарських форм. Вони застосовуються для очищення, тонізації та підготовки шкіри до нанесення інших косметичних засобів. Лосьйони і тоніки характеризуються легкістю нанесення, швидким всмоктуванням. Їх доцільністю використання для жирної та комбінованої шкіри. Косметологічний ефект реалізується через себорегулюючу, антисептичну та протизапальну дію.

Таблиця 2

РОСЛИНИ, ЯКІ НАЙЧАСТІШЕ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У КОСМЕТИЧНИХ ФОРМАХ

Лікарські форм	ЛРС	Призначення
Креми	екстрактом ромашки й календули	для чутливої шкіри
	фітоекстрактом обліпихи	для відновлення
Лосьйони	із настоем шавлії	Тонізуючий
	екстрактом кропиви	Зволожуючий
Гелі	алоє вера	Заспокійливий
	з екстрактом подорожника	Очисний
Маски	екстрактом лопуха	Очищувальна
	екстрактом липи	Зволожувальна
Тоніки	з ромашкою	для нормальної та комбінованої шкіри
	м'ятою	для освіження
Мазі	із екстрактом череди	Протизапальна
	з календули	Живильна

Гелі мають високу біодоступність активних компонентів та комфортність застосування. Основа гелю забезпечує швидке вивільнення біологічно активних речовин і не створює оклюзійний ефект, що особливо важливо при догляді за жирною та проблемною шкірою. Гелі використовуються у складі заспокійливих, зволожуючих та протизапальних косметичних засобів.

Маски для обличчя застосовуються як засоби інтенсивного догляду, які забезпечують високу концентрацію біологічно активних речовин та короткочасний, але виражений косметологічний ефект. Залежно від складу вони можуть проявляти очищувальну, детоксикаційну, зволожуючу або регенеруючу дію.

Таким чином, аналіз лікарських форм екстемпоральних косметичних засобів свідчить про їх значну варіативність та адаптивність до індивідуальних потреб споживачів. Різноманіття форм дозволяє фармацевту не лише оптимізувати склад косметичного засобу, але й підвищити його ефективність та споживчу привабливість, що є важливим чинником конкурентоспроможності екстемпоральної косметики на фармацевтичному ринку.

Проведений кількісний аналіз екстемпоральних косметичних засобів, представлених в українських аптечних онлайн-каталогах, свідчить про домінування рідких лікарських форм, зокрема лосьйонів і так званих «бовтанок», що пов'язано з простотою технології виготовлення та доцільністю їх застосування при дерматологічних проблемах (лосьйони/«бовтанки» — 4) (рис 1). Значну частку також займають крем-гельові форми, які поєднують комфортність використання та можливість введення різних біологічно активних речовин (крем-гель — 2). Гелі, пасти та бальзами представлені в меншій кількості, що вказує на їх нішовий характер і специфічні показання до застосування (гель — 1, паста — 1, бальзам — 1).

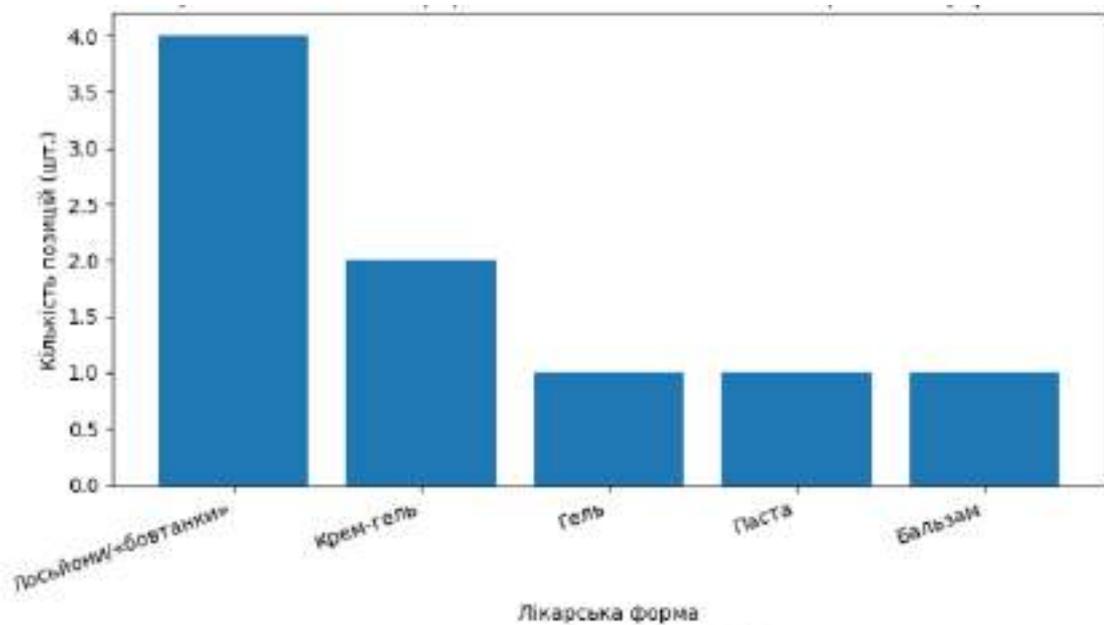

Рис. 3.1. Екстемпоральні косметичні форми (джерело на Liki.ua)

Отримані дані підтверджують, що структура екстемпоральної косметики орієнтована переважно на засоби для проблемної та чутливої шкіри. Загалом

екстемпоральні косметичні засоби займають обмежену частку аптечного асортименту, проте вирізняються високим рівнем індивідуалізації та терапевтичною спрямованістю. Це створює передумови для їх подальшого розвитку як перспективного сегмента аптечної косметики.

3.2. Аналіз використання лікарської рослинної сировини в косметичній практиці

Наступним етапом нашого дослідження було вивчити найбільш поширені лікарські рослини у вигляді однокомпонентних та зборі, які використовуються в косметичних засобах. Оскільки екстемпоральну рецептуру важко визначити, то за основу ми брали преставлені косметичні засоби на сайтах виробників, використовуючи інтернет-ресурси.

Український косметичний ринок представлений готовою продукцією, які виготовляють бренди косметики з натуральними та рослинними речовинами. За посиланнями на інтернет-ресурси, ми обрали основні брендові компанії, які виготовляють натуральну косметику. Основними з яких є Бренд «ЯКА» — український виробник натуральної косметики, що використовує екологічно чисті інгредієнти і рослинні екстракти, New Life — натуральна українська косметика на основі рослинних екстрактів, Claire de Nature — натуральні засоби, створені на основі сертифікованих рослинних компонентів, Marie Fresh Cosmetics — український бренд натуральної косметики з високою концентрацією активних компонентів, BOGIKA — бренд української натуральної косметики, Hillary Cosmetics створює свою продукцію з використанням ефективних рецептур та інноваційних технологій, White Mandarin – косметика виключно на рослинній основі, White Mandarin – випускає натуральну косметику, в тому числі для дітей, Cryo Cosmetics – виготовляє косметичні засоби використовуючи криогенні установки, Dushka – використовує витяжки рослинних олій, Lapush – випускає ексклюзивну косметику, виключно з натуральної сировини.

Наступним завданням стало вивчити номенклатуру косметичних виробників та визначити ЛРС, яка використовується для виготовлення косметичних засобів.

За результатами аналізу асортименту українських брендів натуральної косметики встановлено (рис 3.2.), що найбільшу кількість продуктів на основі рослинної сировини представлено брендом Hillary Cosmetics (200 позицій), що свідчить про його виражену фітокосметичну спрямованість. Значний асортимент також мають бренди Dushka (140 позицій), Marie Fresh Cosmetics (91 позиція) та TANOYA (78 позицій). Меншою, проте стабільною, є частка брендів «ЯКА» (71 позиція) та Lapush (63 позиції). Найменшу кількість фітокосметичних продуктів у проаналізованому сегменті представлено брендами Cryo Cosmetics (32 позиції) та White Mandarin (31 позиція), що може бути зумовлено їх більш вузькою спеціалізацією або нішовим позиціонуванням.

Наступним дослідженням стало вивчити вміст лікарських рослин, які використовують у косметичних продуктах фірми-виробники. Аналіз кожної фірми поданий у додатку 2,3.

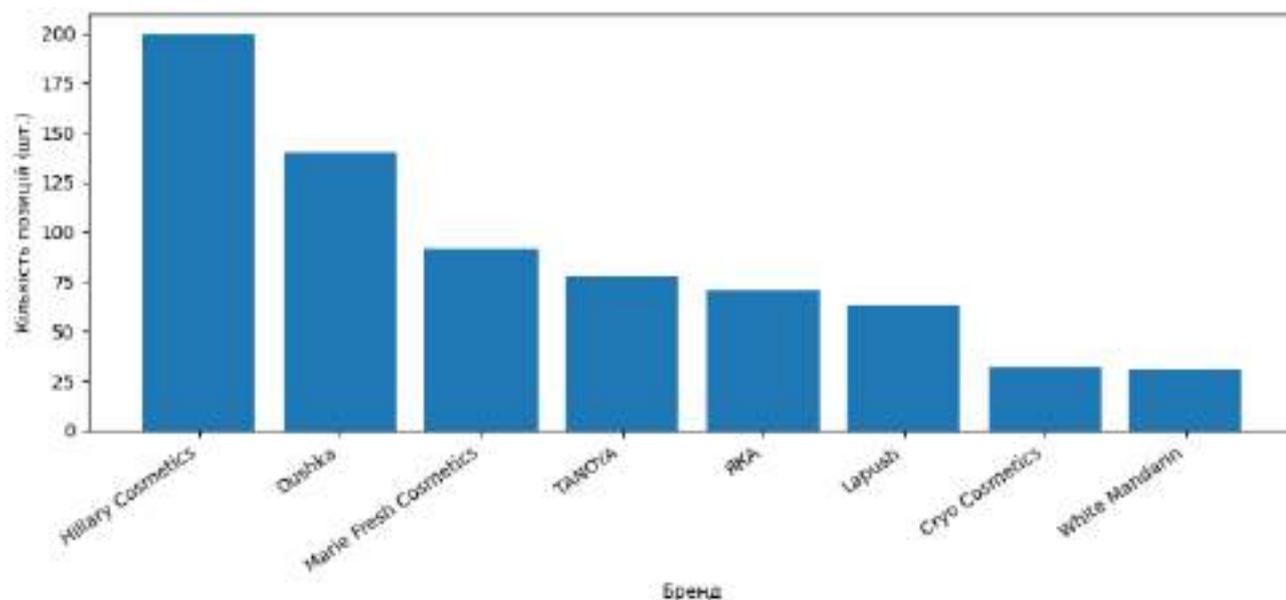

Рис3.2. Кількість косметичних продуктів українських брендів на основі лікарської рослинної сировини

Згідно проведеного аналізу визначили, що найбільшу частку займає алое вера (18 %), що зумовлено його універсальними косметологічними властивостями та високою біосумісністю, наступними рослинами є ромашка і календула, вміст яких становить (разом 26 %), використання яких сприяє рано

загоюванню та стосується у засобах для чутливої та проблемної шкіри. Ще одним компонентом є зелений чай і рослинні олії, які займають по 10 %, та забезпечують антиоксидантний захист і відновлення шкірного бар'єру (рис 3.3.).

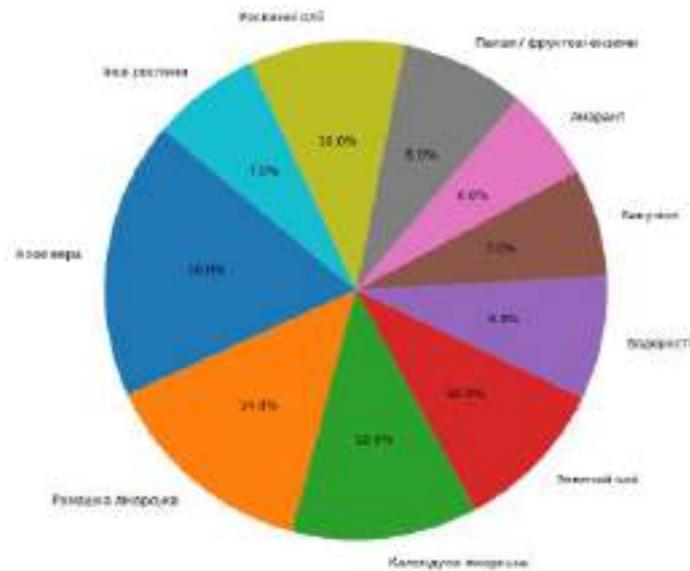

Рис 3.3. Структура використання лікарських рослин на косметичному ринку.

Структура використання ЛРС відображає орієнтацію української натуральної косметики на багатофункціональний догляд та профілактику шкірних порушень.

3.3 Використання обліпихи крушиновидної у косметологічній практиці

Однак, в нашій роботі нам було цікаво визначити використання обліпихи крушиноподібної в косметичній практиці, оскільки колективом кафедри фармацевтичної ботаніки та фармакогнозії, з консультацією та допомогою викладачів кафедри фармакології та дерматовенерології була розроблена ранозагоююча мазь з олією обліпихи (додаток 4).

За результати проведеного маркетингового дослідження встановлено, що регенеруючі властивості обліпихи представлені в більшості у рідких лікарських формах, що становить 35 %, другу позицію займають м'які лікарські форми у

вигляді гелів(20%), сироваток (12%) і кремів (18%) і у меншій кількості є патчі (8%), а також засоби гігієнічного догляду у вигляді зубних паст (7%) (рис.3.4.).

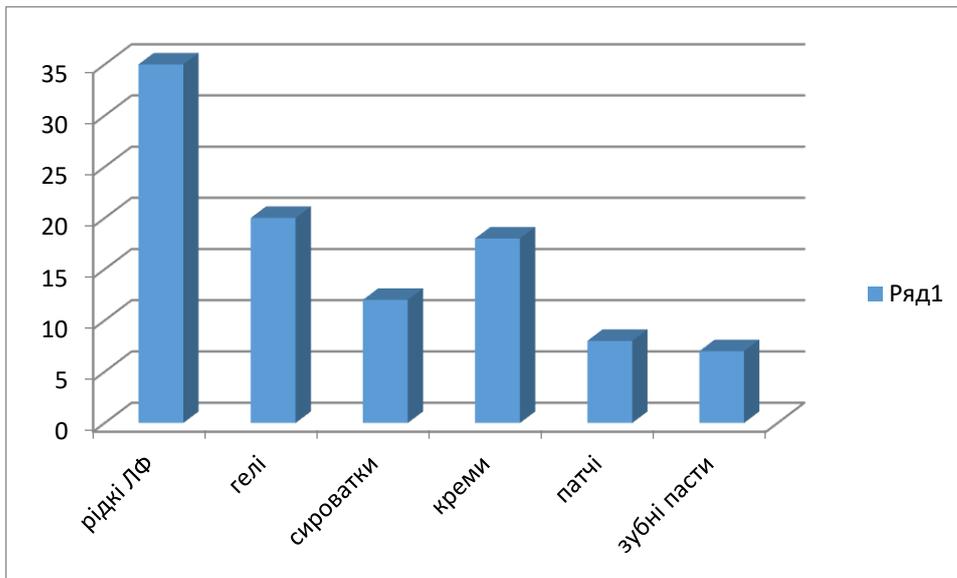

Рис. 3.4. Номенклатура косметичних засобів у склад яких входить обліпіха крушиновидна

Також слід зазначити, що імпорتنі препарати значно перевищують вітчизняні. Використання обліпіхової олії в косметичній практиці зумовлене вмістом каротиноїдів та вітаміну А, це потужні антиоксиданти які дозволяють запобігати окисленню клітин, які згубно впливають на зовнішній вигляд шкіри. Вміст жирних кислот сприяє підтримці еластичності шкіри, запобігає утворення зморшок та пошкодження шкіри визваних ультрафіолетовим випромінюванням. Жирні кислоти сприяють утворенню захисної плівки, яка запобігає втраті води, а отже має регенеруючий і пом'якшуючий вплив на роговий шар тканини шкіри. В склад запропонованого екстемпорального засобу входить гліцерин, вазелін, етоній, стрептоцид, метилурацилу і для підвищення тонізуючої, регенеруючої та зволожуючої дії додали олію обліпіхову. Власне така композиція дала можливість використовувати даний засіб для профілактики обморожень, обвітрювань шкіри а також має ранозагоюючі та регенеруючі властивості. Даний засіб не має доклінічних і клінічних випробувань однак є численні позитивні відгуки від медиків та військових які використовують цей крем у зоні бойових дій.

3.4. Сегментація споживачів екстемпоральної косметики

Сегментація споживачів екстемпоральної косметики є необхідним етапом маркетингового аналізу, оскільки дозволяє визначити цільові групи споживачів, їхні потреби, мотивацію вибору та очікувані косметологічні ефекти. Даний аналіз проводили на основі даних кометичних салонів та лікарів-косметологів м. Чернівці: кометична клініка медичного центру «Базисмед» та інститут естетичної косметології «Космоестетлюкс».

Сегментація за віком. Згідно проведеного аналізу основним споживачем за віковою ознакою косметичної продукції є особи молодого та середнього віку які приділяють значну увагу догляду за шкірою та більш вимогливі до персоналізованого підбору косметичних засобів. Дані опрацьовані за один рік (2025).

Основними клієнтами є молодіжний сегмент який становить 18-25 років, причиною звернення яких є корекція акне та догляд за проблемною шкірою лица. Відвідувачі віком 26-45 років орієнтовані на підтримку здоров'я шкіри та профілактику передчасного старіння. У кількісному співвідношенні дада сегмента група найбільш виражена (рис 3.5.)

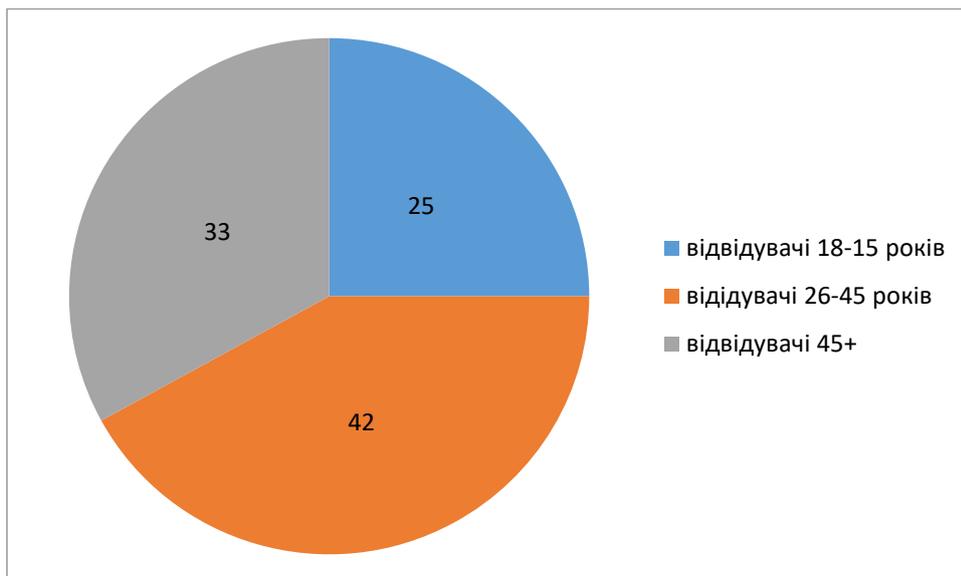

Рис 3.5. Сегментація за віком

У групі 45 років і старше попит косметичних косметичної продукції зростає з регенеруючою властивістю та більш індивідуальним використанням.

Сегментація за статтю

За статевою ознакою домінуючою групою споживачів є жінки які більш зацікавлені у догляді за шкірою та використання косметичних засобів (рис 3.6.). Одночасно відмічається поступове зростання чоловічого сегменту зокрема у догляді за проблемною та чутливою шкірою.

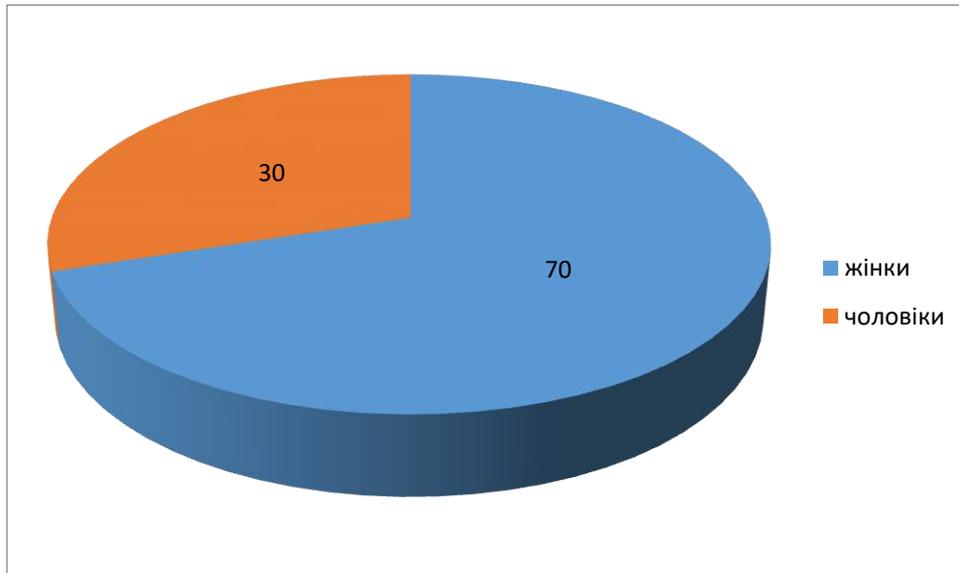

Рис.3.6. Сегментація за статтю

Сегментація за типом шкіри

За типом шкіри сегмент можна поділити на споживачів і жирною комбінованою і чутливою шкірою практично у рівних кількостях що підтверджує необхідність використання індивідуального підбору складу активних речовин та лікарської рослини сировини у косметичних процедурах.

Одним із критеріїв сегментації є відвідування косметичних салонів з косметичними та дерматологічними проблемами що потребують цілеспрямованого підходу та зачасту консультації лікаря-дерматолога (рис 3.7.)

Окремий сегмент формує споживачі і сухою і зневодненою шкірою які надають перевагу зволожуючим і регенеруючим засобами та засобам корекції вікових змін зниженню еластичності шкіри та профілактики зморшок.

За рівнем доходу споживачів індивідуально екстемпоральну косметику найчастіше обирають особи з вище середнім рівнем доходу оскільки дана косметика забезпечує персоналізований підхід підвищену ефективність і відповідно більшу цінову політику.

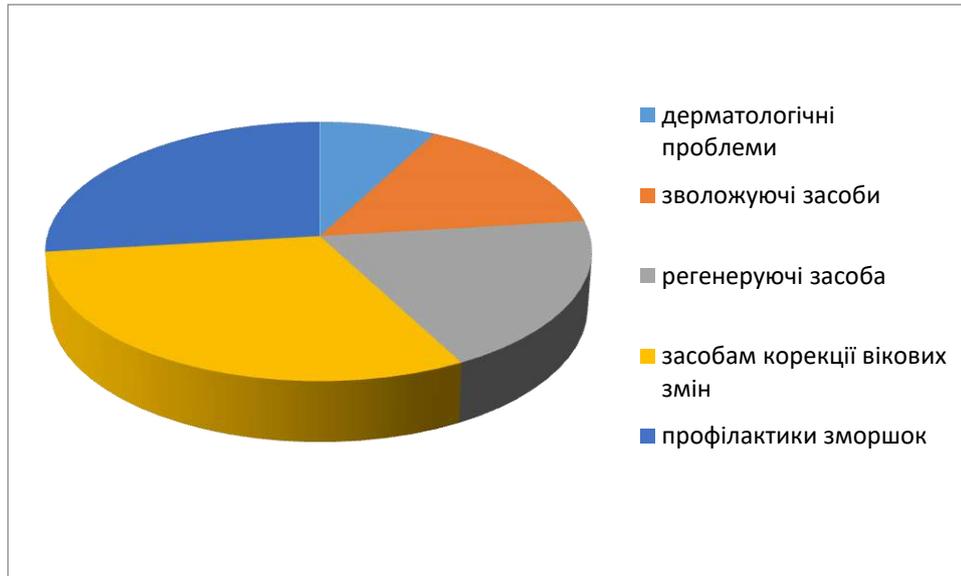

Рис.3.7. Сегментація за косметичною потребою

Таким чином, споживачі косметичної продукції є гетерогенною групою, сегментація якої ґрунтується на демографічних, дерматологічних та соціально-економічних чинниках. Домінуючими сегментами є жінки молодого та середнього віку з проблемною або чутливою шкірою, які орієнтовані на індивідуальний підбір складу та використання натуральних і лікарських компонентів. Це підтверджує перспективність розвитку екстемпоральної косметики як нішового, але вискоєфективного сегмента аптечної косметичної продукції.

3.5. Конкурентний аналіз на ринку косметики на основі ЛРС

Косметичні засоби на основі лікарської рослинної сировини в Україні конкурують за двома групами: екстемпоральна косметика та промислова косметика. Вони задовольняють однакові потреби за складом та доглядом, але конкурують різними перевагами: сервісом і персоналізацією.

Тому наступним завданням стало провести SWOT-аналіз екстемпоральної та промислової косметики. Конкурентні переваги кожної структури представлені у таблиці 3, та недоліки у таблиці 4.

Екстемпоральні аптечні засоби та промислова натуральна косметика формують два взаємопов'язані, але різні конкурентні сегменти ринку косметики на основі ЛРС.

Таблиця 3

СИЛЬНІ СТОРОНИ

Аптечні екстемпоральні засоби		Промислова натуральна та органічна косметика	
Персоналізація	підбір складу під тип шкіри, чутливість, алергії, конкретну проблему (акне, дерматит, подразнення, сухість)	Широка номенклатура	регулярна доступність у різних каналах збуту.
Гнучкість рецептур	можливість змінювати концентрації та компоненти (у т.ч. ЛРС)	Стандартизація якості	повторюваність складу, стабільність продукту, контроль партій
Професійна консультація фармацевта	підвищує довіру, формує лояльність і повторні звернення	Маркетинг і довіра до бренду:	упаковка, комунікація, репутація, відгуки
Терапевтична спрямованість	часто орієнтація на проблему, виготовлення зручних ЛФ	Різноманіття сенсорики	(аромат, текстура), що впливає на прихильність споживача

Також проведений аналіз обмеження чи слабких сторін. Екстемпоральна косметика має переваги у персоналізації та терапевтичній спрямованості, що є критичним для споживачів із проблемною або чутливою шкірою. Промислова натуральна косметика домінує за широтою асортименту, стандартизацією та силою бренду, що спрощує вибір і підвищує доступність продуктів. Конкуренція між сегментами проявляється не лише у ціні, а й у цінності для споживача: “індивідуальний підбір + консультація” проти “стабільний продукт + зручність”.

Таблиця 4

СЛАБКІ СТОРОНИ

Аптечні екстемпоральні засоби		Промислова натуральна та органічна косметика	
Низька впізнаваність	обмежений маркетинг	Менша індивідуалізація	універсальні формули не завжди підходять при реактивності або дерматологічних станах
Нестандартизованість	рецептури, сировина можуть відрізнитись	Ризик подразнення	ефірні олії, алергени ароматів
Коротший термін придатності	залежність від умов зберігання	Вища ціна	у сегменті органічної косметики
Вузький асортимент	переважно проблемна/чутлива шкіра	Сильні заяви	ефект залежить від концентрацій і форми введення ЛРС

Для аптек екстемпоральна косметика може розглядатися як сервісна перевага і інструмент підвищення лояльності, тоді як для брендів — як підтвердження актуальності фітокомпонентів і запиту на натуральність.

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений аналіз літературних джерел та маркетингових даних засвідчив, що лікарська рослинна сировина є важливим і перспективним компонентом сучасної косметологічної практики. Встановлено, що рослинні компоненти завдяки наявності широкого спектра біологічно активних речовин (флавоноїдів, поліфенолів, ефірних олій, сапонінів, полісахаридів, каротиноїдів) забезпечують багатофакторну косметологічну дію, зокрема антиоксидантну, протизапальну, регенеруючу, зволожувальну та себорегулюючу.

Аналіз асортименту екстемпоральних косметичних засобів показав, що вони представлені різноманітними лікарськими формами, серед яких домінують креми, лосьйони та гелі. Така структура асортименту зумовлена як технологічною доцільністю виготовлення, так і високою ефективністю зазначених форм у догляді за проблемною та чутливою шкірою. Встановлено, що екстемпоральна косметика займає нішову, але стратегічно важливу позицію в аптечному асортименті, забезпечуючи персоналізований підхід до споживача.

Маркетинговий аналіз українського ринку натуральної косметики засвідчив домінування вітчизняних брендів, що активно використовують рослинну сировину, зокрема алое вера, ромашку лікарську, календулу лікарську, зелений чай та рослинні олії. Структура використання ЛРС свідчить про орієнтацію виробників на багатофункціональний догляд і профілактику дерматологічних порушень.

Особливу увагу в роботі приділено аналізу застосування обліпихи крушиноподібної в косметичній практиці. Встановлено, що обліпихова олія найчастіше використовується у рідких і м'яких лікарських формах, що пов'язано з її високою біологічною активністю та вираженими регенеруючими властивостями.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Лікарська рослинна сировина є важливим джерелом біологічно активних речовин, що забезпечують широкий спектр косметологічних ефектів і зумовлюють доцільність її використання у складі екстемпоральних косметичних засобів.

2. Найбільш поширеними групами біологічно активних речовин у косметичних засобах на основі ЛРС є флавоноїди, поліфеноли, ефірні олії, сапоніни, полісахариди та каротиноїди, які чинять антиоксидантну, протизапальну, регенеруючу та себорегулюючу дію. Асортимент екстемпоральних косметичних засобів характеризується домінуванням кремів, лосьйонів і гелів, що забезпечують оптимальне вивільнення активних компонентів і комфортність застосування.

3. Аналіз українського ринку натуральної косметики показав зростання ролі вітчизняних брендів та стабільний попит на продукти рослинного походження, що відповідають концепціям безпечності та екологічності.

4. За результатами аналізу асортименту українських брендів натуральної косметики встановлено, що найбільшу кількість продуктів на основі лікарської рослинної сировини представлено брендом Hillary Cosmetics (200 позицій), що становить найбільшу частку досліджуваного сегмента. Значний асортимент також мають бренди Dushka (140 позицій), Marie Fresh Cosmetics (91 позиція) та TANOYA (78 позицій), що свідчить про активний розвиток фітокосметичного напрямку серед вітчизняних виробників. Екстемпоральна косметика в аптечному сегменті має нішовий характер, проте її ключовою перевагою є можливість індивідуалізації складу з урахуванням типу шкіри, віку, дерматологічних проблем та алергічного анамнезу споживача.

5. Частотний аналіз використання лікарських рослин у косметичних засобах показав, що домінуючими компонентами є алое вера (близько 18 %), ромашка лікарська (14 %), календула лікарська (12 %) та зелений чай (10 %). Сукупно ці рослини формують понад 50 % усіх випадків використання ЛРС у

косметичній продукції, що зумовлено їх універсальними протизапальними, антиоксидантними та регенеруючими властивостями. Обліпихова олія є перспективним компонентом косметичних засобів завдяки високому вмісту каротиноїдів, жирних кислот та вітамінів, що зумовлюють її регенеруючі, антиоксидантні та захисні властивості. Обліпихова олія входить до складу приблизно 18–25 % косметичних засобів із рослинними оліями, що дозволяє віднести її до групи найбільш уживаних рослинних олій у косметології.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Отримані результати можуть бути використані аптеками, що здійснюють екстемпоральне виготовлення косметичних засобів:
 - приготування косметичних засобів формує базовий асортимент екстемпоральних косметичних форм на основі добре вивчених лікарських рослин (ромашка, календула, алое, обліпиха, шавлія);
 - впроваджувати стандартизовані рецептури з можливістю індивідуального коригування концентрацій активних компонентів.
 - Для фармацевтичних фахівців потрібно посилювати роль фармацевтичної консультації при відпуску екстемпоральної косметики, з урахуванням типу шкіри та наявних дерматологічних проблем.
2. Для розробників косметичних засобів:
 - перспективним є розширення лінійок екстемпоральних косметичних засобів із регенеруючою та захисною дією, зокрема на основі обліпихової олії;
 - доцільно поєднувати рослинні компоненти з сучасними допоміжними речовинами, що підвищують стабільність та біодоступність активних інгредієнтів.
3. Отримані результати можуть бути використані удосконаленні фітотерапевтичних підходів та в навчальному процесі з фармакогнозії, фітотерапії, технології лікарських засобів та клінічної фармакології, що підвищує практичне значення виконаної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Попова ІА, Міщенко ВІ, Куриленко ЮЄ, Калашнік КЮ. Дослідження головних тенденцій розвитку ринку косметологічної продукції в Україні. В: Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. Формування Національної лікарської політики за умов упровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики; 2023 Бер 14-15; Харків. Харків; 2023, с. 134-42.

2. Burnett CL, Boyer IJ, Bergfeld WF, Belsito DV, Hill RA, Klaassen CD, et al. Safety Assessment of Plant-Derived Proteins and Peptides as Used in Cosmetics. *Int J Toxicol.* 2022;41(2_suppl):5S-20S. doi: [10.1177/10915818221100700](https://doi.org/10.1177/10915818221100700)

3. Costa EF, Magalhães WV, Di Stasi LC. Recent Advances in Herbal-Derived Products with Skin Anti-Aging Properties and Cosmetic Applications. *Molecules* [Internet]. 2022[cited 2025 Dec 02];27(21):7518. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9658815/pdf/molecules-27-07518.pdf> doi: [10.3390/molecules27217518](https://doi.org/10.3390/molecules27217518)

4. Ferreira MS, Magalhães MC, Oliveira R, Sousa-Lobo JM, Almeida IF. Trends in the Use of Botanicals in Anti-Aging Cosmetics. *Molecules* [Internet]. 2021[cited 2025 Dec 02];26(12):3584. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8230945/pdf/molecules-26-03584.pdf> doi: [10.3390/molecules26123584](https://doi.org/10.3390/molecules26123584)

5. Gălbău CȘ, Irimie M, Neculau AE, Dima L, Pogačnik da Silva L, Vârciu M, et al. The Potential of Plant Extracts Used in Cosmetic Product Applications-Antioxidants Delivery and Mechanism of Actions. *Antioxidants (Basel)* [Internet]. 2024[cited 2025 Nov 21];13(11):1425. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11591253/pdf/antioxidants-13-01425.pdf> doi: [10.3390/antiox13111425](https://doi.org/10.3390/antiox13111425)

6. Goyal A, Sharma A, Kaur J, Kumari S, Garg M, Sindhu RK, et al. Bioactive-Based Cosmeceuticals: An Update on Emerging Trends. *Molecules* [Internet]. 2022[cited 2025 Dec 02];27(3):828. Available from:

<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8837976/pdf/molecules-27-00828.pdf>

doi: [10.3390/molecules27030828](https://doi.org/10.3390/molecules27030828)

7. Баула ОП, Деркач ТМ. Забезпечення якості лікарських засобів рослинного походження: стан та перспективи. Фармацевтичний часопис. 2017;2: 79–86. doi: [10.11603/2312-0967.2017.2.7816](https://doi.org/10.11603/2312-0967.2017.2.7816)

8. Гарник ТП, Андріюк ЛВ. Лікарські засоби рослинного походження у клінічній практиці і народній медицині. Київ; 2017. 500 с.

9. Башура ОГ, Тихонов ОІ, Россіхін ВВ, Баранова ІІ, Петровська ЛС, Мартинюк ТВ, та ін. Технологія косметичних засобів. Харків: Оригінал; 2017. 552 с.

10. Зимбалецька ЮВ. Сучасні тенденції ринку парфумерно-косметичних засобів. Актуальні питання економічних наук [Інтернет]. 2025[цитовано 2025 Лис 29];11. Доступно: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/590> doi: [10.5281/zenodo.15700861](https://doi.org/10.5281/zenodo.15700861)

11. Гончар В. Маркетингова підсистема механізму регулювання фармацевтичного ринку. Modeling the Development of the Economic Systems. 2022;4:206-14. doi: [10.31891/mdes/2022-6-28](https://doi.org/10.31891/mdes/2022-6-28)

12. Георгієвський ГВ. Основні тенденції у гармонізації вимог виробництва і контролю якості косметологічних засобів в Україні з вимогами ЄС у світлі членства України в Європейській Фармакопеї. Фармаком. 2016;4:21-8.

13. Корнієвський ЮІ, Кучеренко ЛІ, Корнієвська ВГ, Скорина ДЮ, [Хромільова ОВ](#), [Богуславська НЮ](#). Лікарські рослини на аптечній полиці. Запоріжжя; 2020. 304 с.

14. Марчишин С, Дуюн І, Дахим І. Анатомічне дослідження сировини *Achillea Collina* J. Becker ex Reichenb. Фітотерапія. Часопис. 2023;1:107-13. doi: [10.32782/2522-9680-2023-1-107](https://doi.org/10.32782/2522-9680-2023-1-107)

15. Завада АО, Вилегжаніна АВ, Кухтенко ОС. Дослідження основи крема для застосування в косметологічній практиці. В: Матеріалт ІV Міжнар.

наук.-практ. конф Фундаментальні та прикладні дослідження у галузі фармацевтичної технології; 2024 Жов 25; Харків. Харків; 2024, с. 316–7.

16. Jadoon S, Karim S, Bin Asad MH, Akram MR, Khan AK, Malik A, et al. Anti-Aging Potential of Phytoextract Loaded-Pharmaceutical Creams for Human Skin Cell Longevity. *Oxid Med Cell Longev* [Internet]. 2015[cited 2025 Nov 27];2015:709628. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4581564/pdf/OMCL2015-709628.pdf> doi: [10.1155/2015/709628](https://doi.org/10.1155/2015/709628)

17. Jadoon S, Karim S, Bin Asad MH, Akram MR, Khan AK, Malik A, et al. Anti-Aging Potential of Phytoextract Loaded-Pharmaceutical Creams for Human Skin Cell Longevity. *Oxid Med Cell Longev* [Internet]. 2015[cited 2025 Nov 27];2015:709628. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4581564/pdf/OMCL2015-709628.pdf> doi: [10.1155/2015/709628](https://doi.org/10.1155/2015/709628)

18. Bolouri P, Salami R, Kouhi S, Kordi M, Asgari Lajayer B, et al. Applications of Essential Oils and Plant Extracts in Different Industries. *Molecules* [Internet]. 2022[cited 2025 Nov 25];27(24):8999. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9781695/pdf/molecules-27-08999.pdf> doi: [10.3390/molecules27248999](https://doi.org/10.3390/molecules27248999)

19. Bujak T, Zagórska-Dziok M, Ziemlewska A, Nizioł-Łukaszewska Z, Wasilewski T, Hordyjewicz-Baran Z. Antioxidant and Cytoprotective Properties of Plant Extract from Dry Flowers as Functional Dyes for Cosmetic Products. *Molecules* [Internet]. 2021[cited 2025 Dec 02];26(9):2809. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8126054/pdf/molecules-26-02809.pdf> doi: [10.3390/molecules26092809](https://doi.org/10.3390/molecules26092809)

20. Bujak T, Zagórska-Dziok M, Ziemlewska A, Nizioł-Łukaszewska Z, Lal K, Wasilewski T, et al. Flower Extracts as Multifunctional Dyes in the Cosmetics Industry. *Molecules* [Internet]. 2021[cited 2025 Nov 20];27(3):922. Available from: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8838747/pdf/molecules-27-00922.pdf> doi: [10.3390/molecules27030922](https://doi.org/10.3390/molecules27030922)

21. Chiu A, Kimball AB. Topical vitamins, minerals and botanical ingredients as modulators of environmental and chronological skin damage. Br J Dermatol. 2003;149(4):681-91. doi: [10.1046/j.1365-2133.2003.05540.x](https://doi.org/10.1046/j.1365-2133.2003.05540.x)

22. Котвіцька АА, Загайко АВ, Вишневська ЛІ, Половко НП, Марченко МВ. Сучасні аспекти створення екстемпоральних алопатичних, гомеопатичних та косметичних лікарських засобів. Харків; 2020. 177 с.

23. Немченко АС, Міщенко ВІ, Тімофеев СВ, Винник ОВ, Степаненко КА. Аналіз асортименту засобів лікувальної косметики екстемпорального виготовлення аптеки «Леда». Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. 2019;2(58):38-45. doi: [10.24959/uekj.19.13](https://doi.org/10.24959/uekj.19.13)

24. Ольховська АБ, Кобець ММ, Фелоненко ЛС. Маркетингові дослідження вітчизняного ринку лікувальної косметики. Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. 2011;3(17):63-8.

25. Половко НП, Зуйкіна ЄВ. Стан екстемпоральної рецептури України та проблеми сьогодення. Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика. 2018;32:294-307.

26. Немченко АС, Міщенко ВІ, Тімофеев СВ, Винник ОВ, Степаненко КА. Аналіз асортименту засобів лікувальної косметики екстемпорального виготовлення аптеки «Леда». Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. 2019;2(58):38-45. doi: [10.24959/uekj.19.13](https://doi.org/10.24959/uekj.19.13)

27. Ольховська АБ, Кобець ММ, Фелоненко ЛС. Маркетингові дослідження вітчизняного ринку лікувальної косметики. Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. 2011;3(17):63-8.

28. Половко НП, Зуйкіна ЄВ. Стан екстемпоральної рецептури України та проблеми сьогодення. Збірник наукових праць співробітників НМАПО ім. П. Л. Шупика. 2018;32:294-307.

29. Самборський ОС. Дослідження можливостей екстемпорального виготовлення в Україні та за кордоном. Фармацевтичний часопис. 2018;1:102-14. doi: [10.11603/2312-0967.2018.1.8695](https://doi.org/10.11603/2312-0967.2018.1.8695)

30. Ткаченко НО, Демченко ВО, Червоненко НМ, Зарічна ТП. Маркетинг у фармації та парфумерно-косметичній галузі. Запоріжжя; 2016. 100 с.

31. Черних ВП. Фармацевтична енциклопедія. Київ: Моріон; 2016.1632 с.
32. Mantle D, Gok MA, Lennard TW. Adverse and beneficial effects of plant extracts on skin and skin disorders. *Adverse Drug React Toxicol Rev.* 2001;20(2):89-103.
33. Mena F. Skin anti-aging benefits of phytoterapeutics-based emulsions. *Pharm. Anal. Acta.* 2014;5:168. doi:[10.4172/2153-2435.1000e168](https://doi.org/10.4172/2153-2435.1000e168)
34. Michalak M. Plant-Derived Antioxidants: Significance in Skin Health and the Ageing Process. *Int J Mol Sci.* 2022;23(2):585. doi: [10.3390/ijms23020585](https://doi.org/10.3390/ijms23020585)
35. Тютюнник А. Маркетингові дослідження ринку аптечного продажу лікарських косметичних засобів в Україні та його SWOT-аналіз. *Лікарська справа.* 2025 4:99-106. doi: [10.31640/LS-2025-4-10](https://doi.org/10.31640/LS-2025-4-10)
36. Федоровська МІ. Технологія лікарських косметичних засобів. Луцьк; 2022. 39 с
37. Хомич ЮО, Міщенко ВІ. Продаж косметики через Інтернет. В.: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжн. участю Youth Pharmacy Science; 2023 Гру 6-7; Харків. Харків: НФаУ; 2023, с. 577.
38. Міщенко ВІ, Попова ІА, Демченко НВ. Дослідження тенденцій розвитку аптечної косметики на ринку України та Канади. *Health & Education.* 2024;1:105-12. doi: [10.32782/health-2024.1.14](https://doi.org/10.32782/health-2024.1.14)
39. Дедишина Л. Космецевтика в аптеці: престижно та прибутково. *Фармацевт Практик.* 2015;12:28
40. [Котов АГ, Суворова ІМ, Тимченко ОВ.](#) Обіг косметичної продукції в Україні: перспективи змін у законодавстві. [Аптека online.](#) [Інтернет]. 2020[цитовано 2025 Лис 21];15. [Доступно: https://www.apteka.ua/article/544575](https://www.apteka.ua/article/544575)
41. Жолуденко ТІ. Інноваційний маркетинг у фармацевтичній промисловості: тренди та перспективи розвитку. *Актуальні питання економічних наук.* 2025;7:1-20. doi: [10.5281/zenodo.14807937](https://doi.org/10.5281/zenodo.14807937)
42. Терентьєва НВ, Матюш Ю. Цифровізація в фармацевтичній індустрії: роль Big Data та AI в розробці маркетингових стратегій. *Економіка і прогнозування.* 2023;5(1):45-59.

43. Olivero-Verbel J, Quintero-Rincón P, Caballero-Gallardo K. Aromatic plants as cosmeceuticals: benefits and applications for skin health. *Planta*. 2024;260(6):132. doi: [10.1007/s00425-024-04550-8](https://doi.org/10.1007/s00425-024-04550-8)

44. Домашева ЄА, Зозульов ОВ. Підходи до оцінювання ефективності маркетингових інтернет-комунікацій. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2016;13:353–60. doi: [10.20535/2307-5651.13.2016.80566](https://doi.org/10.20535/2307-5651.13.2016.80566)

45. Іванова ЛО, Шарахматова ТЄ, Іваненко ЄВ. *Інноваційні технології і дизайн парфумерно-косметичних продуктів*. Тернопіль; 2018. 140 с.

46. Крупський ОП, Стасюк ЮМ, Гук ОО. Підвищення ефективності бізнесу у косметологічних закладах. *Інноваційна економіка*. 2024;3:92-102. doi: [10.37332/2309-1533.2024.3.12](https://doi.org/10.37332/2309-1533.2024.3.12)

47. Аптека.ua. *Фармацевтичний ринок України: підсумки та тенденції 2024–2025 рр.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apteka.ua> – Дата звернення: 09.02.2026

48. Proxima Research. *Ринок аптечного продажу косметики в Україні у 2024 році.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://proximaresearch.com> – Дата звернення: 09.02.2026.)

49. The Pharma Media. *Український ринок косметики: виклики та перспективи розвитку.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thepharma.media> – Дата звернення: 09.02.2026.)

50. Котлер Ф, Армстронг Г. *Основи маркетингу*. Київ: Науковий світ; 2022. 880 с.

51. Лебединець ВО, Казакова ІС. Аналіз та визначення перспектив розвитку ринку лікарських косметичних засобів в Україні. *Соціальна фармація в охороні здоров'я*. 2020;6(2):44-60. doi: [10.24959/sphhcj.20.185](https://doi.org/10.24959/sphhcj.20.185)

52. Sakhatska I., Zakharchuk O., Horoshko O., Tumko Yu *Analysis of the pharmaceutical market of extemporal cosmetic products including medicinal plants* , 2025 *International scientific journal «Grail of Science»* № 60.P.738-743.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ЕКСТЕМПОРАЛЬНІ КОСМЕТИЧНІ ЗАСОБИ, ПРЕДСТАВЛЕНІ В АПТЕКАХ УКРАЇНИ

Назва косметичного засобу	Виробник / Аптечний заклад	Лікарська форма	Основне застосування
Лосьйон-бовтанка від акне (день)	Аптечне виготовлення (Україна)	Лосьйон (суспензія)	Догляд за проблемною шкірою, зменшення запальних елементів, себорегуляція
Лосьйон-бовтанка від акне (ніч)	Аптечне виготовлення (Україна)	Лосьйон (суспензія)	Протизапальна та підсушуюча дія при вугровому висипі
Лосьйон-бовтанка від демодекозу (день)	Аптечне виготовлення (Україна)	Лосьйон (суспензія)	Комплексний догляд при демодекозі, зменшення подразнення та почервоніння
Лосьйон-бовтанка від демодекозу (ніч)	Аптечне виготовлення (Україна)	Лосьйон (суспензія)	Допоміжний засіб при демодекозі, нормалізація стану шкіри
Крем-гель з азелаїноювою кислотою	Аптечне виготовлення (Україна)	Крем-гель	Догляд за жирною та проблемною шкірою, протизапальна і себорегулююча дія
Крем-гель адапален + бензоїл пероксид	Аптечне виготовлення (Україна)	Крем-гель	Зменшення акне, нормалізація кератинізації, профілактика комедонів
Заспокійливий гель після процедур	Аптечне виготовлення (Україна)	Гель	Зменшення подразнення шкіри після косметологічних втручань
Паста від сухих	Аптечне	Паста	Пом'якшення

мозолів і натоптишів	виготовлення (Україна)		гіперкератозу, догляд за шкірою стоп
Бальзам після видалення папілом	Аптечне виготовлення (Україна)	Бальзам	Регенерація шкіри, зменшення почервоніння та дискомфорту

КОСМЕТИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ОСНОВІ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН

№	Назва косметичного засобу	Виробник / бренд	Основні лікарські рослини (ЛРС)	Основне застосування
1.	Skin Food Light	Weleda	Ромашка, календула	Зволоження, заспокоєння
2.	Calendula Baby Cream	Weleda	Календула	Захист і регенерація чутливої шкіри
3.	Chamomile Hand & Body Lotion	Dr. Organic	Ромашка лікарська	Заспокійливий догляд
4.	Aloe Vera Gel	Dr. Organic	Алое вера	Зволоження, регенерація
5.	Calendula Cream	Logona	Календула	Протизапальна дія
6.	Sensitive Face Cream	Lavera	Календула, алое	Догляд за чутливою шкірою
7.	Pure Calmille Cleanser	Yves Rocher	Ромашка лікарська	Очищення, заспокоєння
8.	Pure Menthe Toner	Yves Rocher	М'ята перцева	Очищення, себорегуляція
9.	Clear Gesichtswasser	Balea	Шавлія лікарська	Тонізація жирної шкіри
10.	Ultra Rich Body Cream	L'Occitane	Календула, лаванда	Живлення сухої шкіри
11.	Calendula Ointment	Herbamedicus	Календула	Регенерація, загоєння
12.	Radiance Facial Serum	Burt's Bees	Ромашка, календула	Вирівнювання тону шкіри
13.	Aloe Soothing Gel	Nature Republic	Алое вера	Заспокійливий догляд
14.	Herbal Care Sage Cream	Farmona	Шавлія лікарська	Себорегулююча дія
15.	Herbal Care Nettle Shampoo	Farmona	Кропива дводомна	Тонізація шкіри голови
16.	Calendula Repair Balm	Korres	Календула	Відновлення шкіри

17.	Gentle Cleanser	Klorane	Календула	М'яке очищення
18.	Vine Active Cream	Caudalie	Виноград (поліфеноли)	Антиоксидантний захист
19.	Cicalfate Restorative Cream	Avène	Екстракт сукральфату, рослинні компоненти	Відновлення бар'єру
20.	Siberian Herbs Face Cream	Natura Siberica	Черета, ромашка	Протизапальна дія
21.	Burdock Hair Mask	Natura Siberica	Лопух великий	Регенерація
22.	Calendula Softening Cream	Ziaja	Календула	Пом'якшення шкіри
23.	Aloe & Cucumber Gel	Ziaja	Алое, огірок	Зволоження
24.	Herbal Toner for Oily Skin	Green Pharmacy	Шавлія, черета	Себорегуляція
25.	Calendula Face Cream	Green Pharmacy	Календула	Захист і загоєння
26.	Anti-Acne Herbal Lotion	Home Doctor	Черета, календула	Догляд за проблемною шкірою
27.	Chamomile Baby Cream	Bubchen	Ромашка	Заспокійливий догляд
28.	Herbal Repair Balm	Fitodoctor	Календула, подорожник	Регенерація
29.	Aloe Vera Face Cream	Himalaya Herbals	Алое вера	Зволоження та відновлення
30	Skin Food	Weleda	Ромашка, календула, фіалка	Живлення, відновлення сухої шкіри

Додаток 3

**ТОП БРЕНДІВ УКРАЇНСЬКОЇ КОСМІТИЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ОСНОВІ
ЛІКАРСЬКОЇ СИРОВИНИ**

Бренд	Приклади ЛРС / фітокомпонентів	Типові косметологічні ефекти
«ЯКА»	живокіст, шавлія, верес, льон (олія),	протизапальна/заспокійлива

	троянда, лимон+м'ята, оливка, дьоготь (березовий)	(шавлія), регенеруюча (живокіст), себорегулююча/антисептична (дьоготь), антиоксидантна (трави/олії), пом'якшувальна/емолієнтна (олія льону, троянда)
TANOYA	вербена, “зелений чай”, фіто-формули/фітотоніки (позиціонування лінійок)	зволожувальна/пом'якшувальна (догляд рук/ніг), заспокійлива для проблемної шкіри (фітотоніки), антиоксидантна (зелений чай), відновлювальна/бар'єрна (догляд після процедур)
Marie Fresh Cosmetics	фокус не стільки на “одній рослині”, скільки на функціональних активних комплексах; у каталозі є засоби для проблемної шкіри/відновлення бар'єра (маркетингово можна віднести до “дермокосметичного” підсегмента натуральних брендів)	себорегулююча/протиакне, протизапальна, відновлювальна (бар'єр), антиоксидантна (через комплекси/екстракти в окремих продуктах)
Hillary Cosmetics	Алое, календула, ромашка, зелений чай, олії рослин	Формули базуються на рослинних екстрактах, сертифіковані ECOCERT/COSMOS
White Mandarin	Водорості, зародки пшениці, ефірні олії	Виключно рослинні компоненти, ефірні олії як ароматизатори
Cryo Cosmetics	Лікарські рослини (кріоекстракти)	Фітосировина збережена кріотехнологією
Dushka	Витяжки та олії лікарських рослин	Чіткий фітокосметичний напрям
Lapush	Рослинні екстракти, ефірні олії	Натуральна косметика з рослинної сировини

Додаток 4

**ЧАСТОТА ВИКОРИСТАННЯ ЛІКАРСЬКОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ У
БРЕНДОВИХ ЛІНІЯХ**

БРЕНД	Рослина / ЛРС	Частка, %	Обґрунтування
«ЯКА» (71	Ромашка лікарська	18 %	Креми, мило, засоби для чутливої

позиція)			шкіри
	Календула лікарська	15 %	Регенеруючі та захисні засоби
	Шавлія лікарська	14 %	Себорегулюючі лінійки
	Живокіст лікарський	13 %	Креми для ніг, відновлюючі засоби
	Березовий дьоготь	11 %	Антисептичні, дерматологічні продукти
	Верес та інші трави	10 %	Гелі, мила
	Інші рослини (льон, оливка тощо)	19 %	Менш поширені компоненти
Marie Fresh Cosmetics (91 позиція)	Алое вера	22 %	Зволожувальні та заспокійливі засоби
	Центела азійська	17 %	Відновлення бар'єру
	Зелений чай	15 %	Антиоксидантні продукти
	Бакучіол (рослинний ретиноїд)	14 %	Anti-age лінійки
	Ромашка, календула	12 %	Для чутливої шкіри
	Інші рослинні екстракти	20 %	Допоміжні фітокомпоненти
TANOYA (78 позицій)	Вербена лікарська	21 %	Догляд за ногами, SPA-лінійки
	Зелений чай	18 %	Антиоксидантні засоби
	Ромашка лікарська	16 %	Заспокійливі фітотоніки
	Календула лікарська	15 %	Післяпроцедурний догляд
	Лікарські трави (збори)	14 %	Фітотоніки
	Інші рослини	16 %	Менш поширені екстракти
Hillary Cosmetics (200 позицій)	Алое вера	24 %	Зволожувальна, заспокійлива, регенеруюча
	Зелений чай	18 %	Антиоксидантна, протизапальна
	Календула лікарська	14 %	Регенеруюча, протизапальна
	Ромашка лікарська	12 %	Заспокійлива, протиеритемна

	Рослинні олії (кокос, жожоба, ши)	17 %	Відновлення бар'єра, емоментна дія
	Інші рослини (цитрусові, трави)	15 %	Тонізуюча, ароматерапевтична
White Mandarin (31 позиція)	Водорості (бурі, зелені)	35 %	Anti-age, антиоксидантна, зволожувальна
	Зародки пшениці	22 %	Живильна, відновлююча
	Ефірні олії (лаванда, цитрусові)	18 %	Антисептична, тонізуюча
	Алое вера	15 %	Зволожувальна, заспокійлива
	Інші рослинні екстракти	10 %	Допоміжна фітодія
Cryo Cosmetics (32 позиції)	Ромашка лікарська	22 %	Протизапальна, заспокійлива
	Амарант	18 %	Антиоксидантна, бар'єрозахисна
	Розмарин лікарський	16 %	Антисептична, стимулююча
	Евкаліпт	14 %	Освіжаюча, антисептична
	Меліса лікарська	12 %	Седативна, заспокійлива
	Інші кріоекстракти трав	18 %	Комплексна фітодія
Dushka (140 позицій)	Бакучіол (рослинний ретиноїд)	20 %	Anti-age, регенерація
	Алое вера	18 %	Зволоження, зняття подразнення
	Ромашка лікарська	16 %	Протизапальна
	Календула лікарська	14 %	Регенерація, загоєння
	Рослинні олії	17 %	Відновлення бар'єра
	Інші фітоекстракти	15 %	Комплексна дія
Larush (63 позиції)	Папая (ензими)	21 %	Ексфолюативна, оновлення
	Манго	18 %	Живильна, антиоксидантна
	М'ята перцева	15 %	Тонізуюча, себорегулююча

	Апельсин	14 %	Освітлююча, тонізуюча
	Рослинні олії	17 %	Пом'якшувальна
	Інші фрукти й трави	15 %	Допоміжна дія

Додаток 5

КОСМЕТИЧНІ ЗАСОБИ НА ОСНОВІ ОБЛІПИХТ КРУШЕВИДНОЇ

Фото	Товарна назва	Форма відпуску	Склад	Рекомендації щодо застосування	Виробник
	Престо гель серветки вологі №40	серветки	Вода, екстракт календули лікарської, екстракт ромашки, екстракт листя гамамелісу віргінського, екстракт ехінацеї вузьколистої, екстракт листя камелії китайської, екстракт насіння кінського каштана звичайного, порошок соку листя алое Barbadosensis, олія обліпихи звичайної, токоферолу ацетат (вітамін Е), олія комміфори мирра, олія квітів пеларгонії запашної, пантенол (вітамін В5), алантоїн, бензиловий спирт + саліцилова кислота + гліцерин + сорбінова кислота, полісорбат 20, гліцерин, натрію ЕДТА. Не містить парабенів і	Нівелювання симптомів (біль, тиск, набряк, печіння, свербіж, подразнення, чутливість) і профілактика зовнішнього геморою, тріщин (гострі анальні тріщини), гострих і хронічних запальних процесів в області анального отвору.	ТОВ «ДАН ФАРМ», А-біль 34/6, Емек Сарах Індастріал Зоні, Беер-Шева, Ізраїль / DAN PHARM LTD, 34/6 Ha'Bedil st. Emek Sarah Industrial Zone, Be'er-Sheva, Israel.

			ароматизаторів.		
	Престо гель серветки вологі №10	серветки	<p>Вода, екстракт календули лікарської, екстракт ромашки, екстракт листя гамамелісу віргінського, екстракт ехінацеї вузьколистої, екстракт листя камелії китайської, екстракт насіння кінського каштана звичайного, порошок соку листя алое Barbadensis, олія обліпихи звичайної, токоферолу ацетат (вітамін Е), олія комміфори мирра, олія квітів пеларгонії запашної, пантенол (вітамін В5), алантоїн, бензиловий спирт + саліцилова кислота + гліцерин + сорбінова кислота, полісорбат 20, гліцерин, натрію ЕДТА.</p> <p>Не містить парабенів і ароматизаторів.</p>	Нівелювання симптомів (біль, тиск, набряк, печіння, свербіж, подразнення, чутливість) і профілактика зовнішнього геморою, тріщин (гострі анальні тріщини), гострих і хронічних запальних процесів в області анального отвору.	ТОВ «ДАН ФАРМ», А-біль 34/6, Емек Сарах Індастріал Зоні, Беер-Шева, Ізраїль / DAN PHARM LTD, 34/6 Ha'Bedil st. Emek Sarah Industrial Zone, Be'er-Sheva, Israel.

	<p>Присипка косметична Пантенол Олія обліпихи, 100 г</p>	<p>присипка</p>	<p><i>Присипка Пантенол Обліпиха:</i> тальк, цинку оксид, крохмаль, d-пантенол, олія обліпиха.</p>	<p>Рекомендовано для ретельного догляду за шкірою тіла, і в першу чергу тих його частин, де зосереджені сальні та потові залози; для усунення неприємного запаху і додання почуття комфорту. Олія обліпихи, що отримується з плодів, має епітелізуючу, гранулюючу, ранозагоювальну і безпечну властивість.</p>	<p>Фармаком, ПТФ, ТОВ</p>
	<p>Крем Фемофіт Ланолін Фарм для сосків з олією обліпихи, 30 мл</p>	<p>крем</p>	<p>Ланолін (<i>lanolin</i>), олія обліпихи (<i>hippophae rhamnoides oil</i>).</p>	<p>Призначений для жінок в період лактації і годування грудьми для зняття неприємних відчуттів в сухих потрісканих сосках.</p>	<p>Фітобіотехно логії, НВО, ТОВ</p>
	<p>Крем для рук Weleda, Обліпиховий живильний, 50 мл</p>	<p>крем</p>	<p>Вода, кунжутне масло, спирт, гідролізований бджолиний віск, крохмаль тапиоки, лизолецитин, гліцерил стеарат, масло обліпихи, ксантанова камедь, парфумерно композиція, лімонен, ліналоол, цитранелол, гераніол, цитраль, фарнезолу бензилбензоат, бензил саліцилат.</p>	<p>Наносити після миття рук або в міру необхідності ніжно втирати в шкіру.</p>	<p>Weleda AG Швейцарія</p>
	<p>Бальзам для губ Simply Care молоко та обліпиха, 5 г</p>	<p>бальзам</p>	<p>Олія Оливкова, Полібутен, Гідрогенізована Рослинна Олія, Бджолиний Віск, Масло Ши, Ізопропілміриста т, С 12-15 Алкілбензоат, С 30-45 Алкілдиметилсіл іл Поліпропілсілсес</p>	<p>Наносити на чисті губи в міру необхідності.</p>	<p>ТОВ "Астра-Косметик", вул. М.Смоленчук а, 4, м. Кропивницьк ий, 25006, Україна Замовник: ТзОВ "Представни</p>

			квіоксан, ПЕГ-75 Ланолін, Карнаубський Віск, Токоферил Ацетат, Екстракт алосе, Олія квітів лаванди, Олія Лимону, Олія плодів Ванілі, Віддушка, Феноксисетанол, Етилгексилгліце рин, Лімонен, Ліналоол, Цитраль, Цитронелол, Гераніол, Гексилцінамаль.		цтво Баум Фарм Гмбх”, 79052, м.Львів, вул.Широка, 66
	Гігієнічна помада Біокон Обліпиха + Нагідки, 4,6 г	помада		Наносити на чисті губи в міру необхідності.	Біокон, МНВО, ТОВ
	Рослинна олія Flora Secret обліпихова, 60 мл	Олія	Натуральна нерафінована олія обліпихи.	<ul style="list-style-type: none"> • В чистому вигляді; • для збагачення косметичних засобів; • в суміші з іншими рослинними оліями; • в якості основи для розчинення ефірних олій. <p>Тільки для зовнішнього використання!</p>	ДНД, ТОВ
	МАСКА ДЛЯ ОБЛИЧЧЯ ОБЛІПИХОВА	Масло(кре мова текстура)	Ланолін, яєчні жовтки, карболова кислота <0,2, розчин бури, обліпихове масло.	Обліпиха містить вітаміни А, Р, РР, Е, К, всю групу вітамінів В, вітамін С, кальцій, залізо, натрій, марганець, алюміній, магній, кремній, титан та ін. мікроелементи, а також речовини, необхідні організму для нормальної життєдіяльності, в тому числі, пектинові речовини, бета- каротин, стерини, алкалоїди, фосфоліпіди, флавоноїди, лейкоантоціани, фенолкіслоти та інші.	USPIX
				Обліпиха сприяє швидкій регенерації клітин, є відмінним антиоксидантом.	

	Вітамінний крем з екстрактом обліпихи 70%	крем	апельсинова олія, аргінін, гіалуринова кислота, масло макадаміи, ніацинамід	вирівнювання тону, зволоження, освітлення пігментації, пом'якшення	Південна Корея
	Крем ранозагоювальний з олією обліпихи "Сила Карпат"		алантоїн, календула, касторова олія, обліпиха, оливкова олія, пантенол, ромашка	відновлення, зміцнення, лікування шкіри	lekorpro
	Косметична олія "Обліпихова"	олія	обліпиха	Група товару: масло та олія для волосся, масло та олія для обличчя, масло та олія для тіла Призначення: зволоження, зміцнення, лікування	bodycare
	Крем для тіла Krauterhof з олією обліпихи	крем	Aqua, ParaffinumLiquidum, Methylpropanediol, GlycerylStearate, Glycerin, CetearylAlcohol, ButyrospermumParkiiButter, IsopropylMyristate, HippophaeRhamnoidesFruitOil, Panthenol, Ethylhexylglycerin, Cetareth-20, Cetareth-12, CetylPalmitate, Disodium EDTA, Dimethicone, SodiumCarbomer, Parfum,	олій, які забезпечують інтенсивний догляд за епітелієм. Олія м'якоті плодів обліпихи підвищує еластичність, приводить в норму гідроліпідний баланс, відбілює пігментні плями та робить тон шкіри більш рівномірним. Завдяки горіхам дерева ши крем має захисні та регенерувальні властивості, проникає в глибокі тканини та зсередини зволожує епідерміс, розгладжує складки та розтяжки. Пантенол омолоджує шкіру шляхом прискореного вироблення колагену, а також тонізує і пом'якшує дерму.	Krauterhof

			AmylCinnamal, Citronellool, HexylCinnamal, Linalool, Phenoxyethanol.		
	Натуральна олія для обличчя, тіла та волосся Mayur Обліпихова	олія	Олія обліпихи	Олія обліпихи незамінний косметичний засіб при проведенні ефективних доглядаючих процедур. Вона володіє унікальними властивостями: надає антиоксидантну дію; запобігає передчасному старінню шкіри; живить та пом'якшує покрив; розгладжує зморшки; зміцнює структуру волосся; позбавляє локони від ламкості та посічення.	Mayur
	Крем для рук EvaDermo	крем	Олія обліпихи, сечовина, гіалуронова кислота, вітамін E	Крем рекомендується для догляду за сухою шкірою рук, схильною до несприятливого впливу зовнішніх факторів. Швидко вбирається, залишаючи на руках невловиму плівку, яка захищає їх від надмірного висихання. Поєднання сечовини з гіалуроновою кислотою відмінно зволожує шкіру, стимулюючи процес регенерації та оновлення епідермісу. Додавання обліпихової олії і вітаміну E ефективно живить, надаючи рукам шовковистість і здоровий вигляд.	EvaDermo

	<p>Олійний екстракт AromaInter Обліпиха,</p>	<p>Олія</p>	<p>Олійний екстракт обліпихи</p>	<p>Ефірна олія екстракту обліпихи відрізняється потужною антисептичною та протимікробною дією. Крім цього, олія цієї лікарської рослини сприяє швидкому загоєнню неглибоких ран, пришвидшує відновлювальні процеси епідермісу.</p>	<p>AromaInter</p>
	<p>Олія-спрей для ідеальної засмаги MAU sun Обліпиха, SPF 6,</p>	<p>Олія-спрей</p>	<p>MineralOil, EthylhexylMethoxycinnamate, HippophaeRhamnoidesOil, JuglansRegiaSeed Oil, Parfum, Beta-carotene, EchinaceaPurpleaOilExtract, Phenoxyethanol, Methylparaben, Ethylparaben, Propylparaben, Citronellol, Butylphenylmethylpropional, Limonene (D,L,D+L), Linalool, BHA and BHT.</p>	<p>Формула продукту має зволожувальні, живильні, захисні та відновлювальні компоненти. Тому олія одночасно діє в кількох напрямках: чудово пом'якшує, збагачує епідерміс вологою і поживними речовинами, дарує оксамитовий і гладенький ефект.</p> <p>Засіб сприяє рівномірній засмазі, захищає від згубного впливу UVA/UVB-променів. Легко наноситься і рівномірно розподіляється. Не залишає жирних слідів на тілі та одязі. З олією-спреем MAU sun «Обліпиха» дискомфорт і сонячні опіки вас не потурбують.</p>	<p>MAU</p>
	<p>Олія Фітопродукт Обліпиха, 30 мл</p>	<p>олія</p>	<p>100% олія обліпихи.</p>	<p>Олія може застосовуватися в чистому вигляді, у складі масажних сумішей з іншими оліями, як базова олія для створення композицій з ефірними оліями, для збагачення косметичних засобів (крем, маска).</p>	<p>Фітопродукт, НПЛ, ТОВ Україна, 62414, Харківська обл., Харківський р-н, село Липці, ВУЛИЦЯ ПУШКІНСЬКА, будинок 106.</p>
	<p>Зубна паста Лісовий бальзам Ромашка та олія обліпихи, 75 мл</p>	<p>зубна паста</p>		<p>рекомендована для профілактики запальних захворювань порожнини рота і ясен</p>	<p>Виробник</p>

	<p>Зубна паста Natusana Біо Обліпіха дітям 2-6 років, 50 мл</p>	<p>зубна паста</p>	<p>Aqua, Hydrogenated Starch Hydrolysate, Hydrated Silica, Cellulose Gum, Hydroxyapatite, Glycerin, Sodium Coco-Sulfate, Calcium Glycerophosphate , Aroma, Citric Acid, Sodium Fluoride, Potassium Sorbate, Sodium Saccharin, Hippophae Rhamnoides Fruit Extract*, Sodium Sulfate, Sodium Chloride, Sodium Citrate * Сертифікована органічна сировина</p>	<p>Для захисту від карієсу та зміцнення ясен</p>	<p>Unilever Ukraine</p>
---	---	------------------------	---	--	-----------------------------